

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik V.

1895.

Sešitek 5.

Claudia - Celeia.

Spisal S. Rutar.

Letošnjo spomlad so našli pri kopanju temelja za «Narodni dom» poleg «dvorne kasarne» (nekdanjega dvora celjskih grofov), na severozahodni strani mesta Celja, ostanke rimskih zidov in poslopij. Kraj imenujejo «Sipljenec» (die Schütt), in res so tam nasipali nerabljivo zidarsko tvarino ne le v novejšem, nego že v rimskem času, kar kaže, da je bilo mesto nekdanj porušeno, pa zopet pozidano. Pod sipo so našli velikansko zidovje, ki je moralo nekdanj služiti kot temelj utrjenemu poslopju. Nad njim so ležali veliki obdelani kamni (iz pohorskega mramorja) z okraski v podobi vencev in rozet, očitno podstrešni kamni nekega osemoglatega poslopja (svetišča?). Nakraske so spravili v «lokalni muzej» celjski, ostale dele pa porabili za zidanje «Narodnega doma». Našli so tudi lahet velikanskega mramornega kipa, mozaična tla in barvane stene nekega kopališča ter novce od Aureliana, Sept. Severa, Maximiana, Constantina, Juliana itd. Ondotno poslopje je bilo torej postavljeno koncem II. stoletja po Kr.

Mnogi se bodo spominjali, da je lanski letnik «Sl. Naroda» prinašal v št. 182—190 celjske rimske napise po sestavi dr. G. Schön-a v programu celjske gimnazije za l. 1893/94. Gospod pisatelj je mnenja, da je stal «forum» rimskega municipija v Celju blizu cerkve sv. Maksimiljana, na Sallnerjevem zemljišču ob graški cesti. Pozneje bomo videli, da je to mnenje neosnovano.

Deželo, v kateri so Rimljani ustanovili naselbino Celejo, podjarmili so Avgust ter njegova netjaka Druz in Tiberij. Ker je senat upravljal »pomirjene pokrajine«, a cesar vse one dežele, katere so Rimljani podjarmili po l. 27. pr. Kr., pripadel je tudi Norik cesarskim pokrajinam. Pred rimsko okupacijo (primeri Bosno in Hercegovino!) je vladal Noriku kralj Voccio, po okupaciji pa je bila sklenjena personalna unija, tako da je postal Avgust ob enem tudi kralj Noričanov. Ti so sicer še obdržali svojega kralja, ali Avgust mu je postavil na stran svojega namestnika »legatus Avgusti pro praetore«, ravno tako, kakor ima n. pr. vsak egiptovski minister angleškega voditelja.

Ko pa so bili Noričani in Panonci l. 16. pr. Kr. skupno napadli Istro, poslal je Avgust nad nje ilirskega prokonzula P. Silija, ki jih je premagal, a popolnoma podjarmil jih je še le Tiberij l. 14. pr. Kr. Od tedaj sta bila Norik in Panonija rimski pokrajini. Norik so sicer uradno še vedno imenovali »kraljevino« in cesarjev namestnik je vladal kot kak podkralj. Bil je viteškega stanu in spadal je med najimenitnejše državne uradnike. On je bil samo cesarju odgovoren, imel je najvišjo vojaško oblast, vršil je najvišje sodstvo in vodil finančno upravo. V tem smislu imenovali so ga tudi »procurator Avgusti«. Kdaj se je ta sprememba zgodila, ni znano. Nekateri mislijo, da je bilo kraljestvo v Noriku še le za cesarja Klavdija popolnoma odpravljeno, ker se ob njegovem času omenja prvi noriški prokurator, t. j. C. Baebius Atticus (C. I. L. III. 1838). Vseh prokuratorjev poznamo po imenu iz celjskih napisov devetnajst, ali samo pri sedmih se da natanko določiti doba njih vlade. (Dr. G. Schön, Römische Inschriften in Cilli. str. 40 in 41.)

Ker se je ravno v Celju našlo toliko spominskih plošč na prokuratorje Norika, dà se iz tega sklepati, da so oni ravno v tem mestu stolovali, vsaj v I. in v II. stoletju. Bržkone je cesar Klavdij določil Celje kot prestolnico Norika in povzdignil mesto na čast municipija, od tod ime »Claudia-

Celeja». V municipijih so stali na čelu občine navadno «quadrumviri», v kolonijah pa le «duumviri». Čeravno je bila Celeja prav za prav le vojaški tabor, vendar njena posadka ni bila velika. Po razširitvi rimske države do Donave je bila rimska legija nameščena v bližnjem Ptuju. Pač pa je bilo v Celju poveljništvo domobrancev «Noricorum juvenus» (primeri: bosenske bataljone!). Mesto se je torej razvilo prav za prav iz domačega prebivalstva, nastalo je domače meščanstvo, ki se je pa kmalu poprijelo latinskega jezika, če tudi bolj v barbarski obliki. (Mommsen, Röm. Geschichte, V. 181.)

Kako velik je bil obseg rimskega taborja v Celju, da se še dandanašnji prav lahko določiti. Dr. Schön trdi sicer (str. 43), da je stal celjski «forum» okoli sedanje cerkve sv. Maksimilijana, torej na skrajnem koncu celjskega mesta. Opira pa svoje mnenje na to, da so na onem mestu našli največ žrtvenikov in votivnih kamnov. Iz tega sklepa, da je bil tam javen, zelo obiskovan prostor. To je tudi res moral biti, ali iz tega še ne sledi, da je moral tam ravno trg biti. Znano je, da so stali stari trgi kolikor mogoče v sredi mest, in da ti niso služili toliko za javne spomenike, kolikor za zbiranje, trgovanje in posvetovanje ljudstva. Saj atenski mladenci tudi niso postavljali doprskih kipov svojim choregetom na trgu, ker tam prostora ni bilo.

In ali mar postavljajo današnji Rimljani spomenike (doprne kipe in spominske plošče) svojim junakom in državljanom na kakem trgu? — Ne, ampak v javnem vrtu na Monte Pinciju, prav na periferiji mesta. Saj je zadosti, postaviti spomenik na kakem javnem, vidnem prostoru. (Pokojnega Slomška spomenik, za kateri so Slovenci denar nabrali, podajal bi se morda tudi lepše na glavnem trgu mariborskem, ali, ker je bil Slomšek škof, postavili so mu ga v stolni cerkvi in poleg njega stoji votivna plošča škofu Stepišneku.)

Sicer pa dr. Schön sam dosti ne veruje, da bi bil stal celejski forum pri cerkvi sv. Maksimilijana, ker potem bi bila ravno po sredi njega tekla mala Koprivnica, ki se malo nižje

izliva v Voglajno. Zato si misli gospod pisatelj, da «je moral ravno ta del mesta imeti čisto drugačno lice, kakor sedaj».

Ležo in obliko Celeji določile so reke, ki še danes okoli mesta teko, in so služile večinoma kot naravni mestni jarki. Mogoče je, da je kdaj tekla Savinja na severni in severovzhodni strani sedanjega mesta, kakor to Celjani verujejo in kakor se tudi dr. Schönu najverjetneje zdi. Sploh trdijo Celjani, da so stari kanali proti severovzhodu nagnjeni, in izvestno je, da o povodnjih udarja Savinja okoli severozahodnega mestnega vogla in poplavi nižje ležeče kraje na severni strani. Vendar pa je skoro neverjetno, da bi bila Savinja kdaj tekla po koprivnični strugi, ker je ta mnogo premajhna in leži precej visoko nad izlivom Voglajne v Savinjo.

Pač pa moramo priznati, da je jeden rokav Savinje nekdanj tekkel vzporedno s sedanjo Graben- in Ring-ulico, ker mala Sušnica gotovo ni imela nikoli zadosti vode, da bi lahko polnila mestni jarek. Kateri rokav pa je umeten prekop, ali sedanja struga Savinje, ali jarek na severu mesta, to mora še le natančnejša preiskava določiti. Nam zadostuje, da vemo, da je rimska naselbina stala med obema rokavoma Savinje ter Voglajne. Severni jarek pa je bil nekoliko oddaljen od mestnega ozidja, ker je bil vmes še kakih 5 *m* široki «glacis», moral je torej voditi skoro ravno po sedanji Graben- in Ring-ulici.

Kakor vsaka rimska naselbina, tako je imela tudi Celeja obliko podolgastega četverkotnika, ki je bil več ali manj obrnjen od vzhoda proti zahodu. In smelo lahko trdimo, da je imela rimska Celeja ravno tisto podobo in tisto velikost, kakor srednjeveško Celje. Pri kopanju za «Narodni dom» so našli letošnjo spomlad poleg cesarske kasarne na rimski temeljni zid, ki je vodil v ravno tisti smeri, kot severozahodno srednjeveško ozidje. Če primerjamo to okolnost z obliko naselbine in srednjeveškega mesta, lahko koj spoznamo, da so stolpi in vsi deli srednjeveškega ozidja postavljeni na

rimskem temelju.¹ Če se bode kdaj globočje kopalo, spoznala se bode ta resnica do čista. Tudi v Ljubljani slonelo je srednjeveško ozidje od Zvezde do Cojzovega grabna na temelju rimskega obzidja.

Določivši obseg rimski naselbini, izmerimo lahko tudi njeno dolgost in širokost ter preračunimo velikost njenega površja. Najdaljša stranica od cesarske kasarne pa do stolpa na jugovzhodu od farne cerkve meri okroglih 500 *m*, njej nasprotna od gledališkega pa do stolpa v kovaški ulici le 360 *m*. Vzhodna stranica meri 340 *m*, zahodna pa 300 *m*. Po tem takem je bila Celeja le malo manjša od Emone (pravilni četverokotnik 510×420 *m*). Če bi imela Celeja pravilno obliko, iznašalo bi njeno površje 1380 *ha*. Ako primerimo ta prostor z enakimi razmerami po drugih naselbinah, lahko preračunimo, da je na njem bivalo okoli 1000 naselnikov.

Od ljubljanske strani se je prišlo v Celejo tam, koder vodi današnja cesta v mesto, torej nekoliko poševno, kakor se je morala tudi pri Emoni tržaška cesta na desno zaviti, če je hotela v mesto priti. Ljubljanska cesta je bila za Celejo «cardo maximus» (glavna ulica, ki je vodila premočrtno proti Voglajni na južni strani postajnega poslopja.)² S to se je križala pravokotno druga ulica «cardo decumanus» v smeri Glavnega trga in Graške ceste. Na severnem, proti sovražniku obrnjenem izhodu iz mesta, stala so dobro zavarovana glavna vrata «porta praetoria»

In naj obračamo načrt Celeje kakor hočemo, ne pridemo do drugega spoznanja, kakor da je stal «forum» ravno tam, kjer se nahaja še sedaj Glavni trg. Tu so se ljudje že od nekdanj zbirali, tu se posvetovali in trgovali; tu so nastopali javni govorniki, tu so se kandidatje ljudstvu ponujali in tam

¹ Jugozahodni stolp je bil morda nalašč poševno postavljen, da se je voda lažje odtekala, ali pa je morda že Savinja izpodkopala rimske temelje.

² Morda lesen most čez Voglajno in pot k utrditvi («castellum») pri Sv. Jožefu, ali pa na Grad, kjer so pozneje Celjani bivali?

blizu je moralo biti tudi sodišče (morda stoji na njegovem mestu sedanja farna cerkev). Celje je torej precej dobro ohranilo svojo staro podobo še od rimskih časov sem, kar se ne more o drugih mestih trditi, ki so skoro popolnoma razdejana.

Izvestno so stale hiše tudi zunaj mestnega ozidja, zlasti na severni strani. Zlasti javna poslopja, kopeli in zabavišča stala so zunaj ozidja, ob cesti proti Gradcu. Pred vsem moramo misliti, da je stal «circus» na onem mestu, ker brez «circenses» Rimljani niso mogli živeti, kakor brez kopališč ne. Ali zemljišče je tam že tako prekopano, da bo težko še kaj sledu najti o nekdanjih poslopih. Zunaj človeških bivališč začenjala se je kraj «necropola», počivališče mrtvih. Bogatejše so pokopavali ob ljubljanski, siromašnejše pa ob graški cesti, če smemo tako sklepati po analogiji z Emono.

Vsaka rimska naselbina je imela tudi svoj «ager colonicus» in Celeja izvestno ni bila brez njega. Vsak navaden vojak je dobil po 50, vsak stotnik po 100 in vsak konjenik po 140 oral (jugerum = $\frac{1}{4}$ ha). Celejski «ager colonicus» bi bil meril torej 65.000 oral ali 16.000 ha, t. j. 160 km². Če so ta domnevanja resnična, obsegati bi moralo naselbeniško zemljišče ves svet na jedni strani do Dobrične Vasi, na drugi strani do Frankolovega. Ali je pa to tudi v resnici tako bilo, to bo težko kdaj določiti.

Ozrimo se sedaj še na prokuratorske spomenike (votivne are), katere so našli l. 1853—1863 na Stallnerjevem vrtu med Graško in Vrtno ulico. Vseh je bilo 19, ali 5 jih že ni več v Celju. Po napisih spoznamo, da spadajo v dobo med l. 41. in 180. po Kr., torej predno je vladal Norik «legatus Augusti pro praetore». Postavili so te spominske kamne do-slужeni vojaki, takoimenovani «beneficarii», v zahvalo za kako prejeto dobroto, n. pr. za podeljeno zemljišče, za oproščenje od vojaščine, za prejeto svobodo i. t. d. Beneficijar je smatral za svojo dolžnost, postaviti svojemu dobrotniku spomenik, ali dati mu častni dar, kakor so se dajali le bogovom in

cesarjem. Mnogo pobožnih beneficijarjev pa je posvetilo spomenike bogovom (n. pr. Jupitru), češ da je po njih naklonjenosti prejel dobroto od tega ali onega prokuratorja. Da jezik na teh spomenikih ni popolnoma jasen, to se lahko razume, ker tedaj ljudje v pokrajinah pač niso znali klasične latinščine. Tudi treba pomniti, da so imeli kamnoseki za razne naročbe že pripravljene in tudi z napisi preskrbljene kamne, tako da je bilo treba le še imena vdolbsti, ko je prišel odjemnik.

Ker na spomenikih niso letnice zaznamovane, zato se da le pri sedmih prokuratorjih določiti, kdaj da so vladali Norik. Prvi je bil C. Baebius Atticus za cesarja Klavdija. Drugi Petronius Urbicus, ki sicer ni izrecno imenovan prokurator, vendar vemo iz Livija, da je bil leta 69. privrženec proticesarja Ota in da je zapovedoval vsemu vojaštvu v Noriku. Tretji Memmius Appolinaris je bil prokurator za cesarja Trajana; četrti Ulpius Victor pred l. 158., a peti Usienus Secundus l. 158. Kmalu za njim je prišel do vlade M. Bassaeus Rufus in za tem Flavius Titianus pred l. 166. Dvanajsterim prokuratorjem se ne da določiti doba vlade.

Vendar pa sme Celeja ponosna biti, da ima spomenike tolikih namestnikov in da so se ohranila imena najvišjih oblastnikov iz skoro poldruega stoletja. Kakor glede temeljnega ozidja in naselbinske oblike, tako ima torej Celeja tudi največ pisanih spomenikov za domačo zgodovino onih temnih časov, o katerih vsi drugi viri molče. V tem obziru je »lokalni muzej« v Celju velike važnosti in zato zasluži vsestranske podpore.

Iz domače zgodovine.

I.

Oblast Vzhodnih Gotov.

Spisal dr. Fr. Kos.

Leta 476. je uničil herulski kralj Odovakar¹ zahodno-rimsko cesarstvo ter se polastil gospostva čez Italijo. Ko je vladal 13 let, vzdignil se je nadenj Teodorik, kralj Vzhodnih Gotov. Ta se je namreč napotil s svojimi četami proti zahodu čez Srem in bližnjo Panonijo ter prišel do beneške meje. Pri mostu, ki je držal čez Sočo, postavil je svoj tabor.² Odovakar mu je prišel nasproti s svojo vojsko, katero so pa Vzhodni Gotje premagali leta 489.

Drugo bitko je Odovakar zgubil pri Veroni. Ko je bil leta 490. poleg reke Adde tretjokrat tepen, šel je v močno utrjeno Ravenno, kjer so ga Gotje brez vspeha oblegali tri leta. Nazadnje se je Odovakar podal Teodoriku, ko mu je ta obljubil, da mu pusti življenje ter mu da še mnogo predpravic. Komaj pa je gotovski kralj dobil Ravenno v svojo oblast, znebil se je moža, o katerem je mislil, da mu ne more prav zaupati. Odovakar in njegovi sorodniki so bili leta 493. pomorjeni. Teodorik se je sedaj brez ovir polastil vlade čez Italijo in sosedne pokrajine, kjer je potem vladal do svoje smrti, do leta 526.

¹ Gledé pisave »Odovakar« gl. Büdinger, Österr. Geschichte, str. 50, op. 3.

² Jordanis, De rebus Getic. c. 57: »Theodoricus . . . Hesperiam tendit, rectoque itinere per Sirmas ascendit, vicinas Pannoniae, indeque Venetiarum fines ingressus, ad pontem Sontium nuncupatum castra metatus est.« — Cassiodori Variar. I, 18: » . . . deo propitio Sonti fluenta transmisimus, ubi primum Italiae nos suscepit imperium«. — Omenjeni most čez Sočo je bil najbrže blizu izliva reke Vipave, ne daleč od sedanjega mesta Gradišča.

Kralj Teodorik je gospodoval tudi po deželah, po katerih bivajo sedaj Slovenci. To nam dokazujejo pisma, katera je pisal njegov prvi uradnik Cassiodor³ raznim osebam, bivajočim takrat po sedanji naši domovini. Znana so nam pisma, poslana k Soči, v Istro in v Posavje. Oblast gotovskega kralja Teodorika je segala na severovzhodni strani njegove države noter do Donave med Dravo in Savo. Med Jadranskim morjem in omenjenim delom reke Donave je bilo več gotovskih pokrajin, namreč Istra, Dalmacija, Posavje («Savia», to je zemlja ob Savi) in Sremska Panonija («Pannonia Sirmiensis»). Omenimo naj še, da je Istra mejila na severu ob Beneško («Venetia»).

Za časa gotovske oblasti ste živeli po Italiji in tudi po naših krajih dve plemeni, namreč prejšnji prebivalci, ki so govorili latinski jezik in bili katoliške vere, ter novi naselniki, ki so bili gotovskega rodu in arijanske vere. Med obema ni manjkalo nasprotstev. Rimljanje, ki so bili nekdanj sami gospodarji na svoji zemlji, delali so na to, da bi vzeli barbarskim Gotom njih oblast. Ker so bili sami preslabi, pričakovali so pomoči iz Carigrada.

Teodorik je bil hraber in zveden poveljnik, ki je znal strahovati razne sovražnike. V svoji državi je pametno in

³ Magnus Aurelius Cassiodorus Senator je bil plemenit Rimljan, ki se je prizadeval, da bi kolikor mogoče odstranil sovraštvo med Rimljani in Goti. Kot prvi uradnik Teodorika Velikega in njegovih naslednikov je delal na to, da bi se vladalo po načinu prejšnjih rimskih cesarjev. V svojih delih ni poveljeval samo slave in omike rimskega ljudstva, temuč tudi hrabrost gotovskega rodu. Izmed njegovih spisov je za nas najznamenitejša njegova zbirka uradnih pisem, katerih je 12 knjig. Znana je pod imenom «Variarum (epistolarum) libri XII.» Cassiodor je zbral ta pisma vsled prigovarjanja svojih prijateljev leta 538. Bila so že večkrat natisnjena. Najboljša izdaja je v «Monumenta Germ., Auctorum antiqu.» tom. XII.

⁴ Glej zastran Istre Cassiodori Variar., XII., 22 in 23; zastran Dalmacije III, 25 in 26; VII, 24; IX, 8 in 9; zastran Posavja V, 14 in 15; IX, 8; zastran Sremske Panonije III, 23 ter zastran Beneškega XII, 26. — Primerjaj tudi Prokop, De bello Gothico I, 15.

modro vladal. Akoravno še pisati ni znal, podpiral je vendar znanost in umetnost. Trgovina, obrtnija in kmetijstvo so pod njim zopet oživele. Pokrajine, ki so bile prej opustošene, začele so znova cveteti. Svojim Gotom je dal tretji del rimske zemlje, vendar večinoma tisto, katero so prej imeli Odovakar in njegovi ljudje. Rad bi bil Gote in Rimljane do dobrega prijaznil, kar pa se mu ni posrečilo. Hotel je, da naj živite obe ljudstvi skupaj, vsako po svojih navadah. Ostro je kaznoval vsakega, naj bi si bil Got ali Rimljan, ki bi začel drugega napadati zaradi vere ali pa narodnosti. Vojaštvo je izročil svojim rojakom, državne službe je pa podelil večinoma omikanim Rimljanom. Akoravno po veri arijanec, bil je tudi prizanesljiv katoličanom. Spoštoval je papeža in katoliške škofe. Ko je bil leta 498. v Rimu Simah izvoljen za papeža, podpiral ga je Teodorik, ne pa protipapeža Lavrencija.⁵ Ko je bil leta 501. v Rimu cerkveni zbor, katerega je pa nasprotna stranka razdrla, pisal je Teodorik dne 8. avgusta milanskemu škofu Lavrenciju, oglejskemu škofu Marcelinu, ravennskemu škofu Petru ter vsem drugim škofom, kateri niso bežali iz Rima, da bi se dne 1. septembra znova zbrali v Rimu, ne pa v Ravenni, kakor so nameravali. Obljubil jim je ob enem svojo pomoč.⁶

Kralj Teodorik je vladal po načinu prejšnjih rimskih cesarjev. Njegovo vladanje je najbolje opisano v pismih, katera je na njegovo povelje sestavil njegov uradnik Cassiodor. Za nas so najznamenitejša tista, katera so v dotiki z našimi domačimi kraji. Iz njih najbolj spoznamo, kaj so gotovski vladarji dobrega storili tistim prebivalcem, ki so nekdaj bivali ob Soči in Savi. Ta pisma nam ob enem nekoliko kažejo kulturne razmere tistih časov po naši sedanji domovini.

Med letom 507. in 511. je poslal kralj Teodorik pismo Lukristanom, ki so bivali ob Soči.⁷ Najbrže so bili ti Lukri-

⁵ Jaffé, Reg. pont. Rom., I (ed. 1885) str. 96 i. d.

⁶ Mansi, Concil. coll., VIII, str. 253. — Monum. Germ. Auctor. antiqu. tom. XII, str. 419.

⁷ Cassiodori Variar. I, 29: «Universis Lucristanis super Sontium constitutis.» Lukristani se samo na tem mestu omenjajo.

stani neki gotovski razrod. V pismu jim omenja, da zahteva državna korist, skrbeti za javno vožnjo («cursus»), ali po domače za pošto, ker z njeno pomočjo se jako hitro vrše kraljevi ukazi. Gledati je treba na konje, ki so odločeni za tako vožnjo, da ne osuše in ne obnemorejo. Zato ukazuje Lukristanom, da se mora povrniti tista zemlja, katera je bila nekdanj odmenjena za te konje («veredus»), pa so si jo prisvojili posestniki na svojih postajah («mutationes»).⁸

Neko drugo pismo,⁹ katero je bilo tudi spisano med 507. in 511. letom, kaže nam Teodorikovo pravicoljubje nasproti katoliškemu škofu. Pri kralju se je namreč pritožil neki Štefan ter trdil, da so ljudje puljskega škofa Antonija na surov način napadli njegovo hišo, katero ima že dolgo časa v svoji posesti. Najbrže je bil ta Štefan gotovskega rodu, kateremu je moral kak Rimljan odstopiti svoje posestvo. Kralj Teodorik je vsled rečene pritožbe pisal puljskemu škofu ter mu velel, da se povrne tožniku njegova lastnina, ako je njegova izjava resnična. Spodobi se, da on (škof) popravi, kar so grešili njegovi ljudje. Ako bi pa bila pravica na njegovi (škofovi) strani, potem naj natančno vse pozve in preišče ter pošlje nato v postavah zvedeno osebo k njegovemu (Teodorikovemu) grofu, kjer naj se vsa zadeva razsodi in sklene. Kralj pravi v svojem pismu, da upa, da (škof) ne bo vsled tega razžaljen in se tudi ne bo jezil, ako je bil zatožen po krivici. Bolje je, da se stvar razjasni, kakor pa, da bi se tožba ne preiskala.

Mimogredé naj bo omenjeno, da je kralj Teodorik razglasil naredbo, da naj razsodi prepir med dvema Gotoma kraljevski grof, ki je gotovskega rodu, prepir med Gotom in Rimljanom naj poravna grof v navzočnosti Rimljana, kateri mora biti zveden v postavah, prepir med dvema Rimljanoma

⁸ «Mutationes» so bili kraji na državnih cestah, kjer so se med vožnjo menjavali konji ali pa vozovi.

⁹ Cassiodori Variar. IV, 44: «Antonio viro venerabili Polensi episcopo.»

pa naj reši sodnik rimskega rodu. — V prej navedenem slučaju je bilo treba razsoditi med puljskim škofom, ki je bil Rimljan, in nekim Štefanom. Prvi naj bi poslal zvedenega jurista kot svojega zastopnika k gotovskemu grofu, kjer naj bi se razsodilo, kdo ima prav.

Zanimivo je pismo, katero je kralj Teodorik med letom 507. in 511. poslal v Sisek ali v Posavje ondotnim provinci-jalom, kapilatom, defenzorom in kurijalom.¹⁰ Pisal jim je, da jim postavlja kot predstojnika čez njih kraj Fridibada. Iz pisma je razvidno, kako nalogo je imel ta uradnik. Kaznuje naj po postavi živinske tatove, odpravi poboje, obsoja tatvine ter nje same varuje pregrešnih činov. Žive naj v slogi in obnašajo naj se pošteno. Kdor bi se ravnal po slabih navadah, naj se kaznuje. Kralj tudi poudarja v svojem pismu, da naj se nihče ne zanaša na svoj rod ali pa na zasluženost čast.

Važno je pismo, katero je kralj Teodorik poslal med letom 523. in 526. svojemu uradniku Severinu, ker nam opisuje davčne in sodnijske razmere po Posavju v tistem času.¹¹ Kralj pravi, da je večkrat slišal pritožbo svojih provinci-jalov, da bogati posestniki po Posavju ne plačujejo davka od svojih hiš, pač pa še hočejo s pregrešno kupčijo kaj sebi pridobiti. Njih javno delovanje je le privatno koristolovje. Sedaj nalaga njemu (Severinu), da pokaže svojo spretnost.

¹⁰ Cassiodori Variar., IV, 49: «Universis provincialibus et capillatis, defensoribus et curialibus Siscia vel Savia consistentibus.» — Provinciales so bili v pokrajini ali provinciji živeči prebivalci. — Capillatti. Tako so imenovali gotovske plemenitaše, ker so imeli dolge lase (capillus). — Defensores so živeli za časa gotovske oblasti po manjših mestih. Ljudstvo jih je predlagalo, kralj pa potrjal. Branili so svoje somoččane, ako bi bil hotel kdo zoper nje protipostavno postopati. Tudi so določevali ceno raznim pridelkom, da ni nastala kaka draginja. — Po zgledu rimskega senata so bile tudi po manjših mestih kurije, katere so imenovali tudi «manjši senat» (minor senatus). Člani takega manjšega senata so se zvali «curiales» ali «decuriones». Njih naloga je bila, da so skrbeli za blagor svoje občine.

¹¹ Cassiodori Variar., V, 14.

Nadzoruje naj posestnike ter uredí davek tako, da odstrani vsako oproščenje ter določi, koliko naj kdo plačuje z ozirom na njegovo premoženje in osebo. Na ta način se zljajša provincijalom njih breme. Tiste pa, kateri so brez njegovega (Teodorikovega) ukaza drugim nalagali davek ter samovoljno navalili butaro na nje, treba je postavno kaznovati takó, da povrnejo vso škodo tistim, katerim so jo po krivici naredili. Tudi naj se preiščejo računi vplačanih davkov pri defenzorjih, kurijalih in posestnikih. Ako se pokaže, da je posestnik plačeval davek od zadnje osme indikcije¹² sem, a se denar ni odštel kraljevi blagajnici in se tudi ne porabil za potrebne izdatke v tamošnji pokrajini, treba je, da se na vsak način popravi taka napačna predrznost. Kralj tudi vелеva Severinu, da naj se prepriča, se je li prav izplačalo to, kar je dobil računar («*tabularius*») iz kraljeve blagajnice. Bilo bi nezaslišano, ako bi njegovo (kraljevo) dobrotljivost, s katero hoče vsem ustreči, uničevali sedaj nekateri ljudje s svojo tatvino.

Govori se, da nalagajo pokrajinski sodniki («*iudices provinciae*»), kurijali in defenzorji posestnikom nepostavne stroške pri javni vožnji in pri drugih stvaréh: preišče naj (Severin) tudi to in uravna takó, kakor zahteva postava. — Stari barbari («*antiqui barbari*»),¹³ ki so vzeli Rimljanke za žene ali pa si na drug način pridobili posestva, plačujejo naj davek od svojega imetja ter nosijo prej našteta bremena. Rimski sodnik («*iudex Romanus*»)¹⁴ naj pride na leto jedenkrat v vsako mesto zaradi stroškov, katere težko plačujejo ubogi provincijali; v vsakem kraju naj ne dobi več kakor le tridnevno odškodnino, ker tako vелеvajo postavni ukazi. Kralj

¹² Osma indikcija je trajala od 1. sept. 514 do 1. sept. 515.

¹³ Ti barbari so bili najbrže Heruli in drugi narodje, ki so prišli z Odovakarjem v Italijo, ne pa Slovani, kakor domneva Linhart, Versuch einer Geschichte von Krain, II, str. 86.

¹⁴ V tem pismu sta omenjena «*iudex Romanus*» in pa «*iudex provinciae*». Prvi je bil postavljen za Rimljane, zadnji je bil gotovski grof, ki je sodil svoje rojake.

pravi, da so njegovi predniki želeli, da bi vožnje sodnikov provincijalom ne donašale bremen, temuč dobiček.

Telesni stražniki («domestici») gotovskega grofa in vicedomini so bajé vsled terorizma vzeli provincijalom nekatere reči. Blagovoli naj (Severin) te (provincijale) zaslišati, in, ako se je storilo v tej zadevi kaj krivičnega, stori naj nemudoma to, kar je postavno. Kralj ukazuje Severinu, da naj vsestransko presoja posebno to, kar koristi državi in provincijalom. Tudi naj vse, kar zve, dâ zapisati v davčne knjige, da bi se pozneje ne mogla tako lahko ponoviti kaka prevara.

V istem času, ko je poslal kralj Teodorik prej omenjeno pismo Severinu, pisal je tudi posestnikom v posavski pokrajini.¹⁵ Izrekel je željo, da bi njegovo sodišče¹⁶ pripomoglo do pravice vsem podložnikom po raznih krajih njegovega kraljestva. Ker pa to ni mogoče zaradi mnogih opravil, zdi se mu (kralju) primerno, da jim (posestnikom v Posavju) dovoli jednako sodišče ter jih tako tudi osvobodi neugodnosti dolgega potovanja. Pošilja jim slavnega in plemenitega Severina, zvedenega v postavnih naredbah, da pri njih postopa tako, kakor mu je znano, da je njemu (kralju) všeč. Kralj pravi, da jim ustreza njih pritožbi, ker se bodo odslej zločini sodili v domačem kraju («in ipsis cunabulis»). Kaj je določil zastran njih miru in enakosti davkov, pokažejo njegovi ukazi, katere je dal prej imenovanemu Severinu.

Ko je dne 30. avgusta leta 526. umrl kralj Teodorik, zapustil je državo svojemu vnuku Atalariku, ki pa je imel takrat še le sedem let. Zato je v njegovem imenu vladala njegova mati Amalasunta, hči kralja Teodorika. Prvi minister je bil Cassiodor, ki je tudi sestavljal razna uradna pisma v imenu mladega Atalarika. Omeniti hočemo tu dve pismi.

Leta 526., tedaj precej v začetku svojega vladanja, je pisal kralj Atalarik pismo grofu Osvin-u ter mu naznanil, da

¹⁵ Cassiodori Variar. V, 15: «Universis possessoribus in Savia provincia constitutis.»

¹⁶ «Comitatus noster» pomenja tu sodišče na dvoru kralja Friderika.

ga pošilja v Dalmacijo in v Posavje¹⁷, kjer bi skrbel s primernimi naredbami za njegovo (kraljevo) korist ter s svojo pravičnostjo naredil udano ljudstvo še hvaležnejše. Nikar naj se ne ravna po tujih zgledih. Pazi naj, kaj dela, in gleda naj, da ga ne bo treba opominjati. Kdor rad uboga, takemu se prizanaša po pravici in brez dvoma se mu znova skaže zaupanje. Kralj piše o Osvinu, da je sicer že prileten, a njegovo delovanje je vsled tega bolj premišljeno. V svoji mladosti je brez madeža služil njegovemu (Atalarikovemu) staremu očetu; sedaj pa naj pokaže, koliko izkušenj si je pridobil v njegovih (Atalarikovich) dnech.

Videli smo, da je že kralj Teodorik poslal Severina v Posavje, kjer naj bi uredil davčne in sodnijske zadeve. Kmalu potem je postavil kralj Atalarik grofa Osvina čez Dalmacijo in Posavje. Nato je pisal prebivalcem po teh dveh pokrajinah ter jim naznanil, da dobé dva izvrstna uradnika. Vsebina dotičnega pisma, katero je bilo sestavljeno v začetku Atalarikovega vladanja, tedaj morebiti zadnje mesece leta 526., ali pa leta 527., je nekako naslednja:¹⁸

Kralj Atalarik piše Gotom in Rimljanom, da želi poslati v svoje pokrajine take možé, ki so vajeni orožja in ljubijo pravico, da ne bodo imeli (Gotje in Rimljanje) strahu pred tujimi narodi in da tudi ne bodo izpostavljeni obrekljivemu zalezovanju. Kralj pravi, da je sklenil, da naj postane predsednik v Dalmaciji grof Osvin, ki je na glasu na njegovem (kraljevem) dvoru ter jako znan v pokrajinah vsled dolgega občevanja. Ravnajo naj se po njegovih ukazih, ker so se že večkrat prepričali o njegovi (Osvinovi) pravičnosti. — Ob enem jim pošilja Severina, da bi jim skupno dajala hvalevredne ukaze. Kar so želeli že v četrti indikciji¹⁹, to dobé sedaj, ko jim pošilja slavnega grofa ter tako z dobrotami

¹⁷ Cassiodori Variar., IX, 8: «. . . ad Delmatiarum atque Saviae provincias».

¹⁸ Cassiodori Variar., IX, 9.

¹⁹ Četrta indikcija je segala od 1. sept. 525. pa do 1. sept. 526.

prične svojo vlado. Kralj jim piše, da naj pridejo v zadevi grofa Osvina k njemu (h kralju) taki možje, od katerih lahko zve natanko, kako bi kazalo v prihodnje urediti davek, da bi jim (Gotom in Rimljanom) zljajšal breme, ako bi spoznal, da so preobloženi. Država postane trdna, ako se varuje premoženje davkoplačevalcev.

Za časa vladanja Vzhodnih Gotov se je skrbelo, da ni ljudstvo trpelo pomanjkanja in lakote. Ako je bila v kakem kraju slaba letina, imela je vlada usmiljenje z ubogim ljudstvom. Iz pisma, katero je Cassiodor Senator pisal med letom 533. in 537. nekemu Pavlu²⁰, razvidi se, da zemlja takrat po Beneškem ni obrodila ne vina, ne pšenice in ne ajde. Med prebivalci je nastalo vsled tega veliko pomanjkanje. Nato je Cassiodor, ki je bil takrat prvi uradnik gotovskih vladarjev, namreč pretorijanski prefekt, ukazal, da naj se vino in pšenica, kateri ste se nabrali za vojsko po mestih, v Concordiji, Ogleju in Čedadu, povrne prebivalcem, le meso naj se porabi za vojake, ker bi se drugače pokvarilo. Da pa vojaštvo ne bo brez vina, nakupi naj ga rečeni Pavel v Istri, kjer je vinska trta jako dobro obrodila.

Iz prej omenjenega pisma je razvidno, da se je gotovska vlada obrnila v Istro, da bi tu nakupila vina za vojsko. Znana so nam pa še tri druga pisma prej imenovanega pisatelja, v katerih čitamo, da je bila rečena dežela leta 537. jako bogata.

V prvem pismu²¹ se obrača Senator do isterskih provincijalov ter omenja, da je zvedel od raznih potovalcev, da ima Istra letos jako mnogo vina, olja in pšenice. Zato naj bi dali (isterski provincijali) za sedanjo prvo indikcijo (za leto 537/538) kot davek za toliko solidov rečenega živeža, kolikor bi drugikrat morali plačati v novcih; druge služnosti se od imenovane pokrajine ne bodo zahtevale zaradi vsakoletnih izdatkov. Ker bi pa država potrebovala prav mnogo

²⁰ Cassiodori Variar., XII, 26.

²¹ Cassiodori Variar., XII, 22: «... provincialibus Histriae».

vina, olja in pšenice, pošilja (Senator) iz kraljeve blagajnice toliko solidov za nakup rečenega živeža, kolikor ga je mogoče kupiti brez njih (Istrijanov) škode. S ceno bodo zadovoljni, ker ne bo treba dati brodarine. Senator piše, da pošilja s tem pismom v Istro jako zvedenega moža Lavrencija, kateri je že pokazal svojo izurjenost v raznih državnih zadevah. Njegova (Lavrencijeva) naloga je, da izvrši brez odloga po danih ukazih, kar bi koristilo državnim blagajnici. Senator naroča isterskim provincijalom, da naj preskrbé, kar se jim je ukazalo. Prikupili bi se njegovemu uradniku, ako bi voljno izvršili ukaz. Naznanja jim, da bodo cene tudi pri prihodnji priložnosti primerne, ako mu pismonoša (*«praesentium gerulus»*) prinese novico o obilici pridelkov. Cena se kaki stvari ne more pravično določiti, dokler ni znano, koliko je je.

V rečenem pismu Senator slavi Istro, njeno rodovitnost in blagostanje. Piše namreč, da je zanj (ki je bival v Ravenni), Istra najbližja pokrajina, ležeča nad zalivom Jonskega morja (*«supra sinum maris Jonii»*), polna oliv, okrašena z njivami in vina bogata, kjer zori vsak sadež s trikratno rodovitnostjo. Po vsi pravici se zove Istra polje ravenno, jedilna shramba kraljevega mesta (Ravenne), razkošno in prijetno shajališče, katero ima kaj ugodno podnebno toplino, ker se razprostira (od morja) proti severu.²² Istra ima tako rekoč nekoliko svojih Baj²³, ker se morje na raznih straneh zajeda v njeno zemljo. V takih krajih je polno gostiln z morsko juho (*«garismatia»*)²⁴, tudi je obilo rib. Tu je tudi več Avernov. Brez števila je morskih ribnikov, kjer se povsod plodijo ostrige brez človeškega napora. Tu se ni treba truditi za živež in

²² Z drugimi besedami, Istra je nagnjena proti jugu ter je na severu zavarovana z gorami.

²³ Baiae so bile mesto na kampanskem obrežju blizu Neapola ter za časa rimskih cesarjev imenitno kopališče. Nedaleč od Baj je bil Avernus z majhnim jezerom.

²⁴ Garismatium = taberna ubi garum conficitur. (Mon. Germ. Auctor. antiqu. tom. XII, str. 543.)

tudi ne skrbeti, kako bi si kdo prisvojil rečene dobrrote. Vile («praetoria») se svetijo na dolgo in široko in človeku se zdi, da so sestavljene iz biserov; zato so trdili predniki, da krasoti toliko palač imenovano pokrajino. Blizu brega je cela vrsta najlepših otokov, kateri donajajo priljubljeni dobiček, varujejo barke pred nevarnostmi ter bogaté poljedelca s svojo veliko rodovitnostjo. Istra popolnoma okrepčuje dvorno stražo («comitatenses excubias»), kinča italško državo, preskrbuje višje osebe z razkošjem, nižje pa z živežem, in skoraj vse, kar se v tej pokrajini pridela, spravi se v kraljevo mesto (v Ravenno). Sedaj prepušča ta presrečna pokrajina radovoljno svojo zalogo.

V istem času je pisal pretorijanski prefekt nekemu Lavrenciju²⁵ ter mu ukazal, da naj gre v Istro ter tu nakupi za toliko solidov vina, olja in pšenice, kolikor bi bilo davčnih dohodkov. Tudi naj nakupi od trgovcev in posestnikov tega živeža za toliko solidov, kolikor jih je dobil od njegovega (prefektovega) denarničarja («arcarius»), kar je razvidno tudi iz zapisnika, katerega je dobil (Lavrencij) od računarjev. Kako velika je obilica rečenih pridelkov, kateri so na prodaj, naznani naj z resničnim poročilom.

Treba je pa bilo tudi skrbeti, da so se nakupljeni pridelki spravili iz Istre v Ravenno. Pretorijanski prefekt Senator se je v tej zadevi obrnil do pomorskih tribunov («tribuni maritimorum») ter jim ukazal, da naj hitro prepeljejo vino, olje in pšenico iz Istre v Ravenno, ker imajo dovolj ladij ob meji.²⁶ Lahko jim bo iti v bližnjo pokrajino, vsaj so že večkrat prejadrali neizmerne prostore. Pripravijo naj ladije ter se ž njimi napoté na morje, kadar jih opozori Lavrencij, kateri je odposlan, da preskrbi robo. Ako bo vreme ugodno, gredo naj po bližnjici.

Navedena pisma, katera je sestavil Cassiodor za časa gotovske oblasti, pojasnjujejo nam politične in kulturne raz-

²⁵ Cassiodori Variar., XII, 23.

²⁶ Cassiodori Variar., XII, 24.

mere one dobe. Žal, da so jih do sedaj naši domači zgodovinarji navadno prezirali.

Akoravno so gotovski vladarji milo in kolikor toliko nepristransko vladali po Italiji in sosednih deželah, vendar si niso mogli pridobiti naklonjenosti prvotnih rimskih prebivalcev. Le nekateri so bili Gotom v resnici prijazni; velika večina katoliških stanovalcev pa se je ozirala v Carigrad, kjer so vladali nasledniki Konstantina Velikega čez vzhodni del nekdanje obširne rimske države.

Leta 533. je Belisar, poveljnik grškega cesarja Justinijana I., popolnoma premagal arijanske Vandale, ki so živeli v severni Afriki, ter njih zemljo zedinil z vzhodno-rimskim cesarstvom. Justinijan I. je sedaj iskal prilike, da bi si podvrgel tudi Vzhodne Gote. Priložnost se mu je kmalu ponudila.

Leta 534. je umrl mladi gotovski kralj Atalarik in njegova mati Amalasunta je sama prevzela vlado. Bila je jako omikana žena ter Rimljanom bolj naklonjena, kakor Gotom. Stopila je tudi v dotiko z dvorom v Carigradu. Da bi lažje krotila podložne Gote, kateri je niso hoteli več prav slušati, omožila se je s svojim bratrancem Teodatom, ki je sedaj postal kralj. Komaj so ga Gotje priznali za svojega vladarja, znebil se je Amalasunte, za katero ni nič maral. Poslal jo je na neki otok ter jo ondi dal zadušiti leta 535.

Grški cesar Justinijan se je hotel maščevati nad morilcem svoje zaveznice ter je napovedal Teodatu vojsko. Poslal je svojega poveljnika Belisarja najprej v Sicilijo, potem pa v Italijo. Belisarjev podpoveljnik Konstancijan se je polastil takrat (535) Dalmacije in Liburnije.²⁷ Istra je ostala v tistem času še v gotovski oblasti, kar nam dokazujejo prej omenjena pisma iz leta 537/538.

Ker kralj Teodat ni znal braniti svoje države, uprli so se mu Gotje, ga odstavili in kmalu potem ubili. Na njegovo mesto je prišel Vitiges (536—540), kateri se je bil že za

²⁷ Prokop, *De bello Gothico*, I, 7 in 15.

časa Teodorika skazal s svojo hrabrostjo. A tudi on se ni mogel z vspehom ustavljati Belisarju in njegovim četam.

Moj namen ni, opisati dvajsetletno vojsko med Goti in Grki. Omeniti hočem v prvi vrsti le to, kar se je vršilo na naših domačih tleh.

Kralj Vitiges je poslal leta 537. del svoje vojske pod nadzorstvom dveh poveljnikov v Dalmacijo ter jima ukazal, da naj pomnožita v Posavju število vojakov, da bodeta lažje vzela Solin (Salona tik sedanjega Spljeta) in pa nadlegovala sovražnika. Z glavnim oddelkom se je Vitiges sam napotil proti Rimu.²⁸

Ko je leta 539. Belisar šel nad Ravenno, da bi jo oblegal, dobil je tudi Vitalijan, njegov podpoveljnik v Iliriji, ukaz, da bi se napotil s svojimi trumami iz Dalmacije na Beneško.²⁹ Mogoče je, da si je Vitalijan takrat med potjo osvojil Istro in bližnje pokrajine. To bi smeli sklepati iz tega, ker je bil v tistem času izvoljen za oglejskega škofa Macedonij, ki je bil po rodu Macedonec, tedaj podložnik grškega cesarja.³⁰ Tudi nam nekako indirektno dokazuje ponarejena listina z dne 24. marca 543. leta, da je bil Poreč v rečenem letu že pod bizantinsko oblastjo.³¹ Leta 537/538 je bila Istra, kakor smo že rekli, še pod gotovsko vlado.

Leta 540. je bil Belisar poklican v Carigrad. Za časa njegove nenavzočnosti v Italiji so začeli Gotje znova napredovati. Za Vitigesom so izvolili najprej Ildebalda za svojega kralja. Ko je bil ta umorjen in tudi njegov naslednik Erarik, postal je Totila gotovski vladar (541—552), ki si je v kratkem času pridobil velik del od Bizantincev prisvojene Italije. To je napotilo cesarja Justinijana, da je leta 544. vnovič poslal Belisarja nad Gote. Ta se je obrnil sedaj s

²⁸ Ravno tam, I, 16.

²⁹ Ravno tam, II, 28.

³⁰ Danduli Chronicon, lib. V, c. 10 (Muratori, Rer. Ital. Script., XII, str. 87).

³¹ Kandler, Codice dipl. Istr. ad ann. 543.

svojimi trumami proti Dalmaciji. Tu preskrbi posadko v Solinu, katera se je že hotela udati Gotom, z živežem za jedno leto. Potem se napoti z vsem brodovjem čez morje v Pulj, kjer ostane nekoliko časa, da uredi svojo vojsko. Nato odjadra v Ravenno.³²

Ker je cesar Justinijan premalo podpiral Belisarja, ni mogel ta Gotov popolnoma premagati. Zato se je vrnil leta 549. v Carigrad, njegov podpoveljnik Ver pa je padel v boju z Goti blizu Ravenne. Premagani Verovi vojaki in tudi drugi so se potem (550) zbirali v Istri ter se hoteli združiti z novim grškim poveljnikom Germanom, kar pa se ni zgodilo, ker je ta prezgodaj umrl.³³ Iz besed papeža Pelagija I., katere je pisal patriciju Valerijanu, se da sklepati, da je gospodoval leta 552. gotovski kralj Totila čez Istro in Beneško.³⁴

Rečenega leta je poslal cesar Justinijan nad Vzhodne Gote svojega poveljnika Narseta, ki je premagal Totilo ob podnožju apeninskega gorovja pri vasi «Taginas» imenovani (552). Po Totilovi smrti je postal Teja gotovski kralj, katerega je Narset užugal tik Vesuva (553). Kmalu potem si je podvrgel še ostale dele gotovske države ter Italijo spravil pod grško oblast.

Kar se tiče naše domovine, gospodovali so grški cesarji dalj časa le čez tiste kraje, kateri so bili tik Jadranskega morja, vse drugo pa je prišlo kmalu drugim v roke. Bizantinska oblast se je razprostirala po isterskem obrežju do časa Karola Velikega, po drugih krajih pa le do leta 568., do prihoda Langobardov v Italijo.

³² Prokop, *De bello Gothico*, III, 10 in 11.

³³ Ravno tam, III, 39.

³⁴ «Recolere enim debet celsitudo vestra, quid per vos deus fecerit tempore illo, quo Istriam et Venetias tyranno Totila possidente . . .» (Rubeis, *Mon. eccl. Aquil.*, str. 209; Mansi, *Concil. coll.*, IX, str. 713 in 733.)

Beležke iz zapisnikov kapiteljskih sej pod škofom Hrenom.

Zap. A. Koblar.

V ljubljanskem kapiteljskem arhivu leži zbirka zapisnikov o kapiteljskih sejah od l. 1603—1628. pod naslovom: «Conclusiones sine Decisiones Capitulares aliquot annorum Cathedralis Ecclesiae Labacensis, factae in praesentia Ill^{mi} et Rev^{mi} in Christo Patris D. Thomae Ep. et Princ». Dasiravno se je večkrat sklenilo, da naj bodo kapiteljske seje vsaki teden vsaj jedenkrat, namreč v petkih, se vendar kaže iz zapisnikov, da so bile zelo redke. Predsedoval jim je škof sam in o njih obravnavah delal večinoma s svojo roko beležke, katere so pa večkrat prekratke, da bi iz njih izvedeli kaj določnega. Poberimo iz njih le nekatere podatke, ki imajo precej važnosti za škofijsko zgodovino.

1603, 6. maja. Seja je bila v škofiji. Navzoči so bili škof, dekan in trije kanoniki. Cerkvi Matere božje na Rožniku (Rosenbach) je o. Nikolaj zapravil 137 gld. in podložnike, kar naj terja nazaj generalni vikar z dvema kanonikoma. Jurij Freysseiyen, opat v Runi, trdi, da kot najvojvodski komisar ničesar ni vzel od te cerkve za deželnega kneza, razun tega, kar je bilo nadvojvodsko. — V škofiji (in Curia Episcopali) naj se vzrejajo prebendarji (dijaki, ki so že prejeli štiri nižje redove) in seminaristi. V torkih, četrtkih in nedeljah naj imajo po 4 jedi, druge dni pa po tri. Račune o hrani vódi škofovski ekonom, nadzorstvo nad gojenci naj imajo pa dekan, generalni vikar in kanoniki. Dotlej so ti gojenci imeli hrano v (jezuitskem) kolegiju med seminaristi, kamor so hodili v šolo. — Kapiteljske hiše naj se dovršijo v tem letu.

1605, 3. novembra. Kanonične ure naj se pojó, kakor predpisujejo pravila. Kanonikom naj pri sv. mašah strežejo leviti. Stolnemu pridigarju se določi plača.

1606, 6. febr., je bila škofijska sinoda v Gornjem Gradu in škof Hren je imel govor. — 1606, 4. nov., je sklenil kapitelj, da naj se v Št.-Jerneju sezida zvonik in postrojijo toplice (aedes Balneares).

1607, 1. febr. Stari prošt Gašpar Freudenschuss se pritožuje v kapiteljski seji zoper novega prošta Andreja Kralja, da se ta ne drži pogodbe, katero sta sklenila 27. apr. 1603 gledé resignacije na proštijo, in da mu ne plačuje pokojnine. Zahteva, da se mu plačuj redno, ali pa naj se mu dasta dva beneficija v Lescah kot vžitek. Kralj, prava zgaga, je postal prošt zoper voljo škofa Hrena.

1607, 17. febr. Magister Ivan Friderik Klemen, vikar v Kranju in naddijakon ljubljanske škofije, se pritožuje, da mu dela sitnosti patrijarški naddijakon in kamniški župnik Sebastijan Trebuhan. Kapitelj sklene, da naj se škofovska fara Kranj oprosti patrijarške jurisdikcije, kakor so oproščene kapiteljske fare. Trebuhanove cenzure so neveljavne.

1608, 5. jan. Pod kaznijo izobčenja se prepove kanonikom, da se ne smejo tožariti pred svetnimi sodišči.

1609, 22. apr. Kapitelj sklene, da naj bode vsako leto v ponedeljek po osmini vseh svétov v stolnici slovesna obletnica za pokojne škofo, prošte, kanonike in klerike ljubljanske škofije (kakor je še dandanes). Ako umrje kak škof, prošt, dekan ali kanonik, naj se udeležijo pogreba vsi kanoniki, kapitularji in vikarji v duhovski obleki in naj bodo navzoči do konca pogreba. Snidejo naj se tudi na 3., 7., 30. dan in obletnico. — Škof Hren je bil kot kanonik iz svojega sezidal v Ljubljani hišo in je v nji stanoval. 17. nov. 1609 jo je poklonil za stanovanje stolnim pridigarjem. Prvi je šel noter stanovat pridigar Adam Sonntner.

1610. Vsak kanonik je dobival izrednih dohodkov: za jutranjice 7 vinarjev, za večernice 4 vinarje, za druge ure 2 vinarja in za veliko mašo 4 vinarje vsaki dan; kadar je imel škof opravilo, po dvakrat toliko.

1611, 25. apr., je dobil prošt Kralj mitro, katere prej ni smel nositi noben prošt. Napravil mu jo je kapitelj. Hranili so pa tačas v kapiteljski zakladnici še mitro prvega ljubljanskega škofa Lamberga. Kralj je postal vsled nove časti 28. apr. 1611 voditelj (Rector) kapiteljnu, kar je bil dotlej vedno le dekan. Obdržal je pa dekan skrb za cerkev in kor, kaznoval je zanikrne klerike ter nadzoroval vikarje in levite, ki niso smeli hoditi z doma brez njegovega dovoljenja. Pevca ali vodjo godbe (Ludi moderatore) je vzprejemal v službo škof po nasvetu kapiteljna. Imel je hrano s šolskim podpevcem (Succentor Scholae) in dijaki (Praebendarii), ki so nosili sveče in banderca pri velikih opravilih. Ker se je preselil hospital od cerkve sv. Jakoba, je določil škof, da naj se preneso tudi ustanove cesarja Ferdinanda v mestni hospital. Namesto pri sv. Jakobu so imeli od 6. jun. 1611 vikarji in šolski vodja (Scholae moderator) svoje pete maše, večernice in pridige v cerkvi sv. Elizabete. — Vikarje in levite je v službo vzprejemal kapitelj. Isti je vzprejemal z vednostjo škofovo tudi organiste. Organistu so plačo zboljšali, da je imel toliko, kolikor kak kanonik rednih dohodkov. Orgljal ni v adventu in postu, pač pa vse osmine velikih praznikov. — Kanonik-kustos je čuval zaklade, posode in pontifikalije stolne cerkve. Kanonik-punktator je po storjeni prisegi delal pike kanonikom, ki niso prihajali v kor. Pike je izkazoval škofu, kateri je zamudnike kaznoval z globami.

1612, 11. maja. Katoliško pokorščino so obljubili: Ivan Ostermann, oskrbnik v Radovljici, gospa Olimpija Wild s hčerjo Dorotejo in vdova Prešernova. — V Škocijanu pri Turjaku je bil tačas župnik Andrej Ribič.

L. 1613. se sklene v kapiteljski seji, da naj se popravi kapiteljska hiša, v kateri prebivajo vikarji, leviti, organist in drugi služabniki stolne cerkve; dalje, da naj se kupi od mestnega starešinstva sosednja Satelbergerjeva hiša ter podere. V povečani kapiteljski hiši se določi prostor za arhiv, v katerem se bodo shranjevala važna pisma in zbirali se

kanoniki h kapiteljskim sejam. Arhiv je obokan in ima železna vrata ter gleda proti pokopališču in svetišču stolne cerkve.

1614, 10. jan., se omenjajo: Matija Fink, vikar pri svetem Nikolaju, Jurij Kramaršek, župnik v Šmartinu pri Kranju; 5. jun. 1614 Anton Stromayr, vikar pri sv. Nikolaju v Beljaku in kanonik vratislavski, Krištof Plank, župnik v Cerknici, in Matej Skrbec, župnik v Kranjski Gori.

1615, 27. apr., je prodal dekan kapiteljski mlin Mateju Žlebniku za 900 gld. Mestni župan ljubljanski je bil tačas Ivan Krst. Bernardini.

1616, 15. apr., se je sklenilo podreti pokopališki zid ob Satelbergerjevi hiši in pokopališče prirediti za pokop mrličev iz boljših stanov. — Za novo mitro so tačas zložili darove: Jurij Schryepper, vikar na Igu, Ivan Rozman, vikar v Kranju, Jurij Kramaršek, vikar v Šmartinu pri Kranju, Peter Otava, vikar v Naklem, Jakob Bregant, vikar na Vrhniki, Štefan Berner, župnik na Sori, Ivan Pomladè, vikar v Dobu, Matija Medved, vikar v Vodica, Anton Lambert, vikar v Polhovem Gradcu, Sebastijan Blažič, vikar v Št. Vidu, Sebastijan Grošel, vikar v Šmartinu pod Šmarijino Goro, Matija Steganšek, vikar v Smledniku in Ivan Kusavia, vikar v Svibnem.

L. 1621, 26. nov., so bili: Leonard Mulej, župnik v Kropi, Nikolaj Masi v Mošnjah, Ivan Pomladè, kurat v Dobu, Matej Vida v Smledniku, Vincenc Rassa v Gorjah, Ivan Dienstmann, župnik v Zaspu, Mihael Popal, župnik v Kranjski Gori, Sebastijan Blažič, vikar v Št. Vidu, Matija Medved (Ursus) v Vodica, Blaž Cusmann, župnik v Kranju, Jurij Freudenschuss, vikar v Podbrezjah, Florijan Dornacher, vikar v Predvoru, Ivan Novak, vikar v Križih pri Trziču, Adam Veternik, župnik na Sori, Jakob Bregant, vikar na Vrhniki, Sebastijan Grošel, vikar pod Šmarijino Goro, Andrej Žagar v Motniku, Ivan Kusavia, vikar v Št. Jerneju, Peter Otava, vikar v Svibnem; Ivan Fuchs, vikar v Dvoru (Cranzlhoffen), Vit Hofer, vikar Antona Stromayrja pri sv. Nikolaju v Beljaku, Luka Mihelič, vikar v Vogrčah (Ringgenberg), Andrej Rudmaš, vikar v Šent-

Mihelu pri Pliberku; Gregor Berthot, komisar v Planini (Montpreis), Gregor Bedal pri Sv. Petru pod sv. Gorami, Ivan Zeyner, vikar v Podčetrtku (Landsberg), Matija Stempfer, vikar v Pilštanju (Peylensteinn), Jurij Messerer, vikar v Žaleku, Andrej Žagar, komisar in vikar v Slov. Gradcu, Martin Epensperger, vikar v Škalah, Gregor Droffelius v Št. Ilju, Jurij Belin, vikar v Ljubnem, Jurij Eyslsperger, vikar v Mozirju (Prassberg), Jurij Močirnik, vikar na Rečici (Riez), Blaž Pošešnik, vikar v Solčavi (Sulzbach), Jakob Stopar, komisar v Gornjem Gradu.

1627, 3. dec., je bil konzistorij pod predsedstvom škofa Hrena. Navzoči so bili: Prošt ljubljanski, rektor o. Albert Oczykky, generalni vikar Adam Sonntner, kapucinski pridigar o. Peter, jezuitski pridigar o. Matija Klinka, bosonogi avguštinec o. Jurij Jurišič, frančiškanski gvardijan o. Leon, kapucin o. Kerubin, o. Ivan Frančišek Zenda, kanonik Tomaž Butalec, avguštinec o. Gašpar Bezjak, kanonik Jakob Stopar in kanonik Ivan Planina. Sklep se je glasil: «Exemplo Civitatum, Archiepiscoporum, Populorum, maxime Slavorum, Miraculo vitae restitutae mihi, Et in confusionem Haereticorum Ecclesiae meae antiquissimae deuotionem Principale Festum Ordinis S. Francisci Coronis addenda B. M. V. Festorum Exemplo ss. Sacramenti celebretur etiam in Foro exteriori, dispositione PP. Urbani IV. cuius Bulla habetur in Archiuio Oberburgensi Priuilegia et Indulgentia apostolica. Octaua. — In odorem currimus unguentorum tuorum Virgo gloriosa, immaculata et benedicta.»

Od kapiteljna se omenjajo v zapisnikih nastopni možje: Gašpar Freudenschuss, stari prošt, od 27. aprila 1603 do 29. dec. 1612; Andrej Kralj, prošt, od 27. apr. 1603 do 17. nov. 1614; bogoslovja doktor in dekan Mihael Michetz od 6. maja 1603 do 5. okt. 1618, kanonik-eklezijast Andrej Sturzenstainer od 6. maja 1603 do c. 1608, doktor prav in kanonik Jakob Artzt od 6. jul. 1603 do 17. nov. 1614 (bil je nekaj časa tudi gen. vikar, a nelepega značaja), kanonik Frančišek Sobandt od 6. maja 1603 do l. 1612., ko je umrl v

Kamniku, kanonik Jurij Schryepper od 17. febr. 1607 do 15. apr. 1616, kanonik Adam Sonntner od 17. febr. 1607 do 29. febr. 1626 (od l. 1614—1626 je bil gen. vikar), kanonik Jakob Šubic od 3. apr. 1607 do 13. nov. 1608, kanonik Jernej Štrukelj od 10. jan. 1610 do 9. nov. 1613, dekan Sebastijan Zamujen 29. dec. 1612, kanonik Vrban Standler od 29. dec. 1612 do 17. nov. 1614, prošt Gašpar Bobek od 5. okt. 1618 do 3. jan. 1628, kanonik in prodekan Gašpar Bertogna od 5. okt. 1618 do 30. marca 1623, kanonik Baltazar Wurzer jun. od 2. dec. 1621 do 29. febr. 1626, kanonik Jakob Stopar od 3. apr. 1625 do 10. marca 1649, kanonik dr. Tomaž Bultalec (Wuttaliz) od 3. apr. 1625 do 3. jan. 1628, kanonik Ivan Planina 3. dec. 1627.

Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526.

Spisal Anton Koblar.

(Dalje.)

8. Bistrski samostan (Frantz).

Inventirala sta kranjski deželni oskrbnik in ljubljanski mestni sodnik Jošt Gwiner ter zapisala: Pozlačen križ s tremi kristali; 1 «Agnus Dei» na srebrni verižici, cenjen 2 marki; srebrno in pozlačeno monštranco, tehta 8 mark in 4 lote; okroglo monštranco z veliko kristalno glavo in kalcedonskimi bunčicami ob straneh, tehta 4 marke in 2 lota (odšteje se za kristale, kalcedone in biserno matico 10 lotov, ostane $3\frac{1}{2}$ marke); 2 pozlačena križca, tehtata 3 marke 12 lotov; pozlačeno tablo s tremi kristalnimi iglami (stefftn) na vrhu in z naslikano Oljsko Goro, tehta $2\frac{1}{2}$ marke; «Agnus Dei» s kalcedonskim stojalom, tehta okoli 1 marke; 2 mala «Agnus Dei», zgoraj pozlačena in s srebrnima stojalom, tehtata okoli 8 lotov; pozlačen «pacem» (Pacifical) z biserno matico spredaj, tehta 8 lotov; srebrno kadilnico in dolgo verižico, tehtata 3 marke in 14 lotov; srebrno skudelo z vrčkoma (opfferkändln), tehtajo 25 lotov; velik pozlačen kelih s pateno, tehta 4 marke in 8 lotov; 6 kelihov in 4 male žlice, tehtajo $9\frac{1}{2}$ marke; srebrn

križ na nekem mašnem plašču s srebrnimi podobami in srebrnim humeralom, tehtajo 9 mark in 10 lotov; vsega skupaj 51 mark in 2 lota.

9. Stiški samostan (Sittich).

Veliko, pozlačeno monštranco, tehta 23 mark 9 lotov; pozlačeno monštranco, tehta 10 mark 5 lotov; pozlačeno škofovsko palico, tehta 11 $\frac{1}{2}$ mark 1 lot; 1 velik križ in 3 male pozlačene križce, tehtajo 9 mark in 11 lotov; pozlačeno Marijino podobo in srebrno doprsno podobo sv. Uršule s srebrnim stojalom; malo srebrno podobo sv. Sebastijana in še 3 srebrne podobe: sv. Barbare, sv. Marjete in sv. Janeza; 2 vrčka, srebrno tablo sv. Mohorja in Fortunata s stojalom ter malo srebrno monštranco, kar tehta skupaj 27 mark in 3 lote; srebrn pozlačen naprsni križ, srebrni zaponi za plašč, srebrno, pozlačeno kadilnico, 6 kelihov in 6 paten, tehta skupaj 19 mark 10 lotov; 3 «Agnus Dei» s srebrnimi verižicami in 2 pozlačena križa tudi s srebrnima verižicama, tehtajo 2 marki 6 lotov. Vse skupaj 104 marke in 5 lotov. — Ostavili so v samostanu 7 kelihov in 7 paten, 1 posrebrnen križ in nekaj bakrene posode. Opat svojih dragocenostij ni hotel dati, namreč: 6 pozlačenih in 24 srebrnih čaš, 1 skudelo in 16 žlic, kar je tehtalo 35 mark in 11 lotov. Rekel je, da bi dal le tedaj, ako bi to storili tudi vsi drugi gospodje duhovnega in svetnega stanū.

Zato so v stiškem samostanu zopet inventirali dne 1. sept. 1526 in našli nastopno: infulo, z biseri in dragimi kamni okrašeno, na jedni strani Marijino oznanjenje (vnser frawen englischer grües), na drugi strani pa podobi sv. Bernarda in sv. Benedikta, vezeni z biseri, na vrhu 2 srebrna pozlačena želoda, v sredi nekaj kristalov in okoli nekoliko kamnov; dalje srebrno pozlačeno škofovsko palico; 3 srebrne podobe: sv. Janeza, sv. Marjete in sv. Barbare; 2 srebrna vrčka; 4 srebrne pozlačene glave; 3 pozlačene čaše s pokrovi; 7 srebrnih čaš s pokrovi, 17 malih in velikih srebrnih čaš; srebrno pozlačeno skudelo; velik pozlačen naprsni križ z nekaterimi kamni in v sredi velik kamen; 17 srebrnih žlic z dolgimi roči; 1 velik prstan; 5 prstanov s kamni, med njimi 1 safir; 1 srebrn «Agnus Dei»; 1 srebrn pozlačen križec; 1 veliko in visoko srebrno in pozlačeno monštranco, notri je srebrna podoba Izveličarja, okoli srebrni vogli in nekaj podob, na vrhu pa kristal in na njem malo

srebra; 1 monštranco, zgoraj je podoba Matere božje, v sredi široko steklo in okoli 4 kamni, 2 zelena in 2 višnjeva; 1 malo srebrno monštranco; srebrn pozlačen križ s podobo Kristusa na križu in podobo Matere božje in sv. Janeza; srebrno tablico na srebrnem stojalu in notri svetinje sv. Hermagore in Fortunata; pozlačeno podobo Matere božje z otrokom v naročju in na stojalu Lindeckerjev grb; srebrno podobo sv. Sebastijana s srebrnim stojalom in koralno palico; 1 doprsko podobo sv. Uršule s krono, lasje in krona so pozlačeni in okoli je nekoliko kamnov; 1 srebrn pozlačen križ s šestimi kamni (3 safiri in 3 ametisti); 1 srebrn pozlačen križ s podobama Matere božje in sv. Janeza; mal srebrn pozlačen križ na neki svetilnici; srebrn in pozlačen »pacem«, na njem sv. Andrej in sv. Katarina; 1 srebrn in pozlačen »pacem« s podobo Izveličarjevo; srebrn pozlačen križec s podobo Gospodovo in okoli 4 evangelisti; 1 srebrno kadilnico; 3 srebrne zapone od kornih plaščev; 14 srebrnih pozlačenih kelihov in toliko paten; 1 velik srebrn pozlačen križ in notri svetinjo od sv. križa (Heiltumb von dem Heiligen Creutz).

10. Selsko sodišče in mesto Višnja Gora (Weychselberg).

Poslalo je to sodišče: 4 srebrne monštrance, 5 srebrnih križev, 1 srebrno podobo sv. Genovefe, 14 kelihov, 15 paten (36 mark), dalje 44 kelihov z bakrenimi stojali, od katerih so vrnili cerkvam 31 kelihov; gotovine: v penezih 133 ren. gld., 29 og. gld. v zlatu in 1 ren. gld. v zlatu.

11. Selsko sodišče galenberško (Gallenberg).

Izročilo je: 2 srebrni monštranci, 1 kelih in 6 paten (8 mark 4 lote); 14 kelihov s srebrnimi stojali niso tehtali in od teh so dali 2 keliha župniku litijskemu, 2 farni cerkvi galenberški in 1 Juriju Schnitzenpaumerju.

12. Selsko sodišče turjaško (Aursperg).

Dalo je to sodišče: 1 srebrno pušico, 1 srebrn pozlačen križec, 1 malo srebrno pozlačeno monštranco, 7 kelihov in 7 paten (12 mark 12 lotov) in 4 kelihe z bakrenimi stojali in srebrnimi čašami.

13. Grajščinstvo Boštanj (Wachsenstain)

je dalo: 5 kelihov in 5 paten, kar je tehtalo 5 mark in 4 lote. Jeden kelih z bakrenim stojalom so dali oskrbniku boštanjskemu.

14. Selsko sodišče radeško (Ratschach).

1.) *Cerkev sv. Petra v Radečah* (Ratschach) 1 monštranco (1 $\frac{1}{2}$ f. 6 l.), 2 križa (1 $\frac{1}{2}$ f. menj 1 l.), 7 kelihov, 7 paten in 1 «pacem» (5 f. 25 l.); 2 keliha so pustili ondi, denarja pa cerkev ni imela. — Ondotna bratovščina sv. Petra je dala 1 gld. 46 kr., bratovščina sv. R. T. 5 gld., sv. Sebastijana 3 gld., sv. Andreja 1 $\frac{1}{2}$ f. vin. 3 kr., br. za verne duše (aller gläubigen sel) 3 f. vin., sv. Nikolaja 1 gl. 20 kr. in sv. Florijana 3 gld. 52 kr.

2.) *C. v Loki* (Lakh) (na Štajerskem, sedaj farna) 1 pozlačeno monštranco (3 f. 13 l.), 3 kelihe in 3 patene (2 f. menj 1 lot), pustili so ondi 3 bakrene kelihe, dalje 1 srebrn križ (15 l.), v gotovini je bilo 43 in na posojilu 26 gld. — Bratovščine: sv. Florijana 1 gld., sv. Nikolaja 2 gld., sv. Andreja 1 marko, Matere božje 5 mark vinarjev.

3.) *Podružnica sv. Nikolaja* (na Savi, f. Radeče) 3 gld. 15 kr.

4.) *C. sv. Jurija v Turijah* (Im Turye) (f. Sv. Jakob v Dolu na Štaj.) 4 gld. 14 kr. in bratovščina 3 gld.

5.) *C. Matere božje v Širjah* (zw Schayer) (sedaj farna, na Štaj.) 1 kelih (6 lotov in 20 kvintalov), 1 bakren kelih so pustili ondi.

6.) *C. sv. Katarine na Jelovem* (zw Yelow) (f. Radeče) 1 kelih (17 lotov) in 5 gld., 1 mal kelih so pustili cerkvi.

7.) *C. sv. treh Kraljev* (na Brúniku, f. Radeče): 3 kelihe, 3 patene, 1 «pacem», 1 srebrno čašo (2 $\frac{1}{2}$ f. 3 lote) (pustili pa ondi 3 bakrene kelihe in 1 bakr. monštranco) dalje: 6 gld. v zlatu in 38 gld. v penzih. Dolžni so pa tej cerkvi bili: Ivan Črnomeljski 46 funtov, za katere je zastavil desetine, in 60 og. gld., za katere je zastavil kmetijo v Dolu, dalje Mackhin 40 gld., Scheyrer 40 funtov, Pandorffer 20 funtov, loški župnik 13 gld.

8.) *C. sv. Martina* (na Vrhóvem, f. Radeče) 1 kelih, 4 gld. 14 kr.

9.) *C. sv. Nikolaja*¹ (na Močilnem, f. Radeče) ničesar.

¹ Spadala je prav za prav pod svibensko dež. sodišče in je ondi našeta.

10.) *C. sv. Duha* (v Čelovniku, f. Loka na Štaj.) 1 gld. in bratovščina 3 gld.

11.) *C. sv. Jurija* (zu sand Jorgen) (f. Loka na Štaj.) 1 kelih 12 lotov in bratovščina 9 mark vin.

12.) *C. sv. Janeza na Razbóru* (am Rasvor) (sedaj farna cerkev na Štaj.) 1 kelih (19 lotov 1 kvintal) in 6 gld.; 1 kelih so pustili cerkvi. — Bratovščina sv. Janeza 16 gld. 18 kr.

13.) *C. sv. Jošta* (s. Jobst) (f. Razborje na Štaj.) 1 kelih (20 l.); denarja ima bratovščina 5 gld., cerkev nič ne.

14.) *C. sv. Tilna na Zidanem Mostu* (an der stainen pruckhen) (na Štajerskem, te cerkve sedaj ni več) 1 kelih in 1 malo monštranco (1 f. 5 l.).

Inventiral je radeški sodnik Baltazar Kluschew in odposlal iz žebniške in radeške selske sodnije v Ljubljano: 2 pozlačeni monštranci, 18 kelihov, 18 paten, 1 srebrn pozlačen križec, 2 pozlačeni pateni, 1 malo monštranco (39 mark 1 lot), dali so pa sodniku v Ljubljani 1 kelih (2 marki 2 lota); dalje je nabral 133 ren. gld. in 10 og. gld. v zlatu.

15. Selsko sodišče svibensko (Scharfenberg).

Inventiral je svibenski oskrbnik Marko Muskateller 7. nov. 1526 in našel pri cerkvah nastopno:

1.) *Farna cerkev v Svibnem* je imela 1 kelih (3 je pustil pri fari in 1 v gradu) 1 monštranco, 1 pušico, 1 skrinjico za svetinje s srebrnimi obeski. Bratovščine: sv. Križa 6 og. gld., Matere božje 20 kr., sv. Katarine 1 og. gld. 20 kr., sv. Nikolaja 1 og. gld. 20 kr., sv. R. Tel. 1 og. gld. 16 kr., sv. Ahca 2 ren. gld.

2.) *Podružnica sv. Katarine v Borjah* (Barye, Warye) (f. Dole) 1 srebrn kelih in 1 kelih z bakr. stojalom se je pustil pri cerkvi, bratovščina sv. Katarine 20 f. vin. in bratovščina sv. Mohorja in Fortunata 8 og. gld. manj 5 kr.

3.) *P. sv. Brica v Rtičah* (zu Artisch) (f. Št. Jurij pod Kumom) 1 kelih, 7 gld. in bratovščina sv. Brica 1 og. gld. 8 kr.

4.) *P. sv. Lovrenca na Selu* (na Seltzy) (f. Št. Jurij) 1 kelih in bratovščina sv. Lovrenca 1 gld. in br. Matere b. 32 kr.

5.) *P. sv. Jurija «Wasgarelz»* (Valvasor ima: zu Besgauiza, menda sedanja farna cerkev šentjurijska) 2 keliha. Tudi denar bratovščine so porabili za zidanje cerkve, ker je bila pogorela.

6.) *P. sv. Jerneja v Mali Kóšici* (Klein-Kositz, Khösicz) (f. Št. Jurij) 1 kelih in bratovščina sv. Jurija 7 og. gld.

7.) *P. sv. Leonarda v Rodežu* (zu Radesch) (f. Št. Jurij) 2 keliha in od bratovščine sv. Leonarda 8 gld. 23 kr.

8.) *P. sv. Jakoba v Zgornjem Padežu* (zu Ober-Padesch) (f. Št. Jurij) 1 kelih; bratovščini sv. Jakoba in sv. Sebastijana nimata ničesar.

9.) *P. sv. Trojice v Čimernem* (zu Hemelberg) (f. Svibno) 2 keliha in bratovščina 57 kr. 3 vin.

10.) *P. sv. Marjete v Jagnjenici* (zu Jagnanitz) (f. Svibno) 1 kelih, 17 reparjev in 13 kr. Bratovščina sv. Andreja 2 og. gld. 19 kr.

11.) *P. sv. Volbanka* (sedaj sv. Uršule) v Borovaku (zw Barobakh) (f. Št. Jurij) 1 kelih.

12.) *Farna cerkev Matere božje v Polšniku* (Pilchberg) 1 monštranco, 2 keliha, in bratovščine: M. B. 2 ren. gld., sv. Sebastijana 35 kr., sv. R. T. nič.

13.) *Podružnica sv. Nikolaja na Savi* (an der Saw, Renki) (f. Polšnik) 1 kelih, bratovščina nima ničesar.

14.) *P. sv. Katarine v Ostrežu*² (zw Ostross) (f. Polšnik) 1 kelih in bratovščina 16 kr.

15.) *P. sv. Lourenca v Žampohu* (in Sampach) (f. Polšnik) 1 kelih in bratovščina 1 og. gld. 21 kr.

16.) *P. sv. Janeza v Mamolu* (zw Mlamole³) (f. Polšnik) 1 kelih in bratovščina 6 kr.

17.) *P. sv. Jurija v Glineku* (zw Glimeckh) (f. Polšnik) 1 kelih in bratovščina 50 kr.

V šentrupertske fari:

18.) *Podružnica sv. Nikolaja na Brezovem* (zw Bresawo) (f. Sv. Križ p. Litiji) 1 kelih in bratovščine sv. Nikolaja, sv. Janeza in sv. Jedrti so dale 6 ren. gld. 15 kr.

19.) *P. sv. Janeza v Zg. Jelenah* (sedaj sv. Janeza in Pavla) (in Ober Jelene) (f. Dole) 1 kelih in bratovščina 3 og. gld.

20.) *P. sv. Primoža in Felicijana v Osredku* (zw Osredeckh) (f. Št. Janž) 1 kelih in bratovščina 2 ren. gld. 13 kr.

² Sprva se je kraj gotovo imenoval Ostrog.

³ Mlámol = der Abgrund, die Kluft. (Pleteršnik, Slovar I. 589.)

21.) *P. sv. Križa v Bistrici* (zu Veystritz) (f. Dole) 1 kelih in bratovščina 3 og. gld. 71 kr.

22.) *P. sv. Lovrenca v Prelesju* (Preless, Prelass) (f. Dole) 1 kelih, in bratovščine: sv. Lovrenca 3 og. gld. 27 kr., sv. Leonarda 7 og. gld. menj 4 kr. in sv. Katarine 5 og. gld. 69 kr.

23.) *P. sv. Mihaela v Gobi* (zu Schwanberg) (f. Dole) 1 kelih in od bratovščine 11 ren. gld. 40 kr.

24.) *P. Matere božje na Dolih* (im Tall) (sedaj farna) 1 kelih; od bratovščine M. B. 4 og. gld. 18 kr. in od one sv. Ahca 3 og. gld. 33 kr.

25.) *P. sv. Jerneja v Javorju* (zw Jaworye) (f. Dole) 1 kelih in od bratovščine 1 og. gld.

26.) *P. Matere božje v Leskovcu* (zw Liescowicz, in Leskovitz) (f. Št. Janž) 1 kelih in od bratovščin Matere božje in sv. Jakoba po 4 og. gld.

Cerkve v šmartinski fari (Sand Mertens phar bei der Lutterey).

27.) *Podružnica sv. Mohorja v Libergi* (zu Billichberg) (fara Šmartin) 1 kelih in od cerkve in bratovščine gotovine 5 og. gld.

28.) *P. sv. Marije Magd. na Gradišču* (zu Gradisch) (f. Šmartin) 1 kelih.

29.) *P. (kapela) sv. Ane v (Gor.) Jablanici* (zu Aphltrern) (f. Šmartin) nima niti denarja, niti keliha.

30.) *P. sv. Katarine na Bregu* (am Rain) (f. Šmartin) 1 kelih in 5 f. vin.

31.) *P. sv. Nikolaja na Močilnem* (zu Motschill), fara Radeče, je dala 1 kelih, 3 og. gld. 39 kr.

32.) *P. sv. Ahca v Vodica* (zw Wodicz) *v trebanjski fari* (sedaj sv. Neže v fari Sv. Križa) 1 kelih in od bratovščine 1 ren. gld. 7 kr.

Skupaj je prišlo iz tega sodišča: 2 srebrni monštranci, 10 kelihov in 13 paten (16 mark 15 lotov), 18 kelihov z bakrenimi stojali, katerih niso tehtali; od teh so dali 1 bakren kelih podpeškemu (Gallenstein) oskrbniku Avguštinu. V penezih so pa našli 85 og. gld. 24 kr. (à 80 kr.), ali 113 ren. gld. 44 kr.

16. Mestno in selsko sodišče krško (Gurckhfeld).

1.) *Farna cerkev Matere božje v Leskovcu* (Hasellpach) 1 srebrno tablo, 1 velik in 1 mal srebrn križ, 5 srebrnih kelihov.

2.) *Cerkve sv. Janeza v Krškem* 2 pozlačena keliha.

3.) *C. sv. Lourenca* 1 kelih (prečrtano) (f. Leskovec).

4.) *C. sv. Jošta* (kjež) 1 bakren kelih.

5.) *C. sv. Duha* (v Krškem) 1 bakren kelih, katerega so pustili ondi, bratovščina pa je dala 27 gld. 27 kr. Druge bratovščine v fari so dale še 47 ren. gld.

Skupaj se je odposlalo: 1 srebrna tabla, 1 velik in 1 mal srebrn križ, 8 kelihov in 8 paten (25 mark) in 27 gld. 28 kr. v penezih.

17. Mesto in kapitelj v Novem Mestu (Ruedolfswerd).

Kanonika Viljem Gunplher in Ivan Dornekhar sta zapisala, odposlal je pa kanonik Mihael Skrobot: 1 srebrno podobo sv. Sebastijana in 6 srebrnih križcev (5 funtov); 1 srebrn «Cibarium» s srebrno žlico in 1 pozlačeno monštranco (8 $\frac{1}{4}$ funta); 20 pozlačenih kelihov (12 funtov); 20 paten in 4 srebrne vrčke (4 $\frac{3}{4}$ funta); pri sv. Juriju in v hospitalu: 2 keliha, katerih niso tehtali, 1 srebrn «Agnus Dei», 7 srebrnih čaš in pozlačeno čašo s pokrovom in 12 srebrnih žlic (3 $\frac{1}{4}$ funta).

Poslali so pa v Ljubljano: 6 križcev z nogami, 1 veliko pozlačeno monštranco, 1 sreb podobo sv. Sebastijana, 4 srebrne vrčke, 16 kelihov in 15 paten (52 mark) in 35 gld. 42 kr.

18. Selsko sodišče žuženberško (Seusnwerd).

Inventarili in pritisnili so svoje pečate: Jurij Slakhonia, župnik žuženberški, Valentin Radwizer, oskrbnik, in Leonhart Bernegkher, tržan v Žuženberku.

Dale so cerkve:

1.) *Farna cerkev sv. Mohorja v Žuženberku*: 1 srebrn pozlačen kelih, 2 bakrena pozlačena keliha in malo srebrno pateno. Ostavilo se je pri cerkvi: bakrena pozlačena monštranca in 2 srebrna pozlačena keliha. — Bratovščina Naše Gospé ni imela keliha; pač pa se je dobilo v zlatu: 4 dvojnati cekini (toppl ducaten) in 8 ogerskih gld.

2.) *Cerkve sv. Leonarda pri Žuženberku* (kapela na Golem Vrhu) 1 srebrn pozlačen kelih in 5 ren. gld. 2 kr.

3.) *C. sv. Jakoba v trgu žuženberškem* je imela le mal srebrn pozlačen kelih, katerega so pustili; denarja ni imela.

4.) *C. sv. Nikolaja v Trebči Vasi* (Triebstorff) (f. Žuženberk) je dala bakren pozlačen kelih in 12 ren. gld.

5.) *C. sv. Janeza v Mačkovcu* (Katzndorff) (f. Žuženberk) 1 bakren pozlačen kelih in 2 ren. gld. 36 kr.

6.) *C. sv. Pavla na Vinkovem Vrh* (Adamsperg) (f. Žuženberk) ni imela keliha, dala je pa 2 ren. gld. in 4 kr.

7.) *C. sv. Nikolaja na* (Selu p.) *Vel. Lipovcu* (Ober Lipowitz) (f. Ajdovec) 2 bakrena pozlačena keliha in 2 ren. gld.

8.) *C. presv. Trojice v Ajdovcu* (Heydawitz) (f. Ajdovec) bakren pozlačen kelih, 8 ren. gld. in 14 kr.

9.) *C. sv. Mavra na Kalu* (Sandt Mawr am kall) (f. Dobrniče) 1 bakren pozlačen kelih in 1 ren. gld. 20 kr.

10.) *C. sv. Jurija v Dvoru* (zum Hoff) (f. Žuženperk) 1 bakren pozlačen kelih in 32 kr.

11.) *C. sv. Duha v Šahovcu* (Schachowitz) (f. Dobrniče) 1 bakren pozlačen kelih.

12.) *C. M. B. na Dobravi* (Vnser frawen zu Dobraw) (f. Dobrniče) 2 srebrna pozlačena keliha.

13.) *C. sv. Marjete in sv. Križa* (na gori Lisec, f. Dobrniče) ni imela niti keliha, niti denarja.

14.) *C. sv. Marije Magdalene v Rebru* (zw der Lewten) (fara Žuženberk) je dala 34 kr., a mal srebrn pozlačen kelih se je ostavil pri cerkvi.

15.) *C. sv. Križa nad Žuženberkom* (zum Heiligen krewtz ob Seusenwerg) (f. Žuženberk) 9 ren. gl. 56 kr., a keliha ni imela.

16.) *C. sv. Nikolaja v Zaliscu* (zw Ober Salleis) (f. Žuženberk) 1 bakren pozlačen kelih.

17.) *C. sv. Petra na Koritih* (zw Trogern) (fara Dobrniče) 1 bakren pozlačen kelih.

18.) *Farna cerkev sv. Jurija v Dobrničih* (zw Dobernikh) 2 srebrna pozlačena keliha, 1 srebrn križ in 10 ren. gld. 16 kr. Ostavili so pri cerkvi: 1 srebrn pozlačen kelih, 2 bakrena pozlačena keliha in malo srebrno pozlačeno monštranco, v kateri se je nosil sv. Zakrament

19.) *Cerkev sv. Nikolaja v Arčevici* (Rutschauitz) (fara Selo) 1 srebrn pozlačen kelih, 3 ren. gld. in 47 kr.

20.) *C. sv. Antona v Selcih pod Kozjakom* (zu Stelltz = Selltz vnter Kossyakh) (f. Dobrnič) 1 bakren pozlačen kelih in 8 ren. gld. Dolžna je pa cerkev Joštu Saurerju na Kozjaku 5 ren. gld.

21.) *C. sv. Neže v Knežji Vasi* (Grafendorff) (f. Dobrnič) 1 srebrn pozlačen kelih.

22.) *Kapela sv. Janeza v gradu Kozijaku* (im gschloss zw Kossiakh); ondi so pustili 2 keliha.

23.) *Kapela sv. Katarine pri Šumbregu* (bei Schamberg) (fara Sela p. Šumbregu) 1 srebrn pozlačen kelih in 1 srebrn pozlačen kelih se je pustil ondi.

24.) *Cerkev sv. Janeza na Selih pod Šumbregom* (zum Gschiess vnter Schamberg) (sedaj farna cerkev selska) 1 srebrn pozlačen in 1 bakren pozlačen kelih in 8 ren. gld. 39 kr.

25.) *C. sv. Nikolaja na Bregu pri Žuženberku* (Im Rain zw Seusenwerg) (f. Žuženberk) 1 srebrn pozlačen kelih, 6 ogerskih gld. v zlatu in 3 ren. gld. 58 kr. Žuženberški tržan Leonard Wernegker ji je bil dolžan 40 ogerskih gld.

26.) *C. sv. Petra na Gori* (am Perg) (f. Žuženberk) 1 bakren pozlačen kelih, 5 ogerskih gld. v zlatu, 1 srebrn pozlačen dukat in 11 ren. gld. 32 kr.

27.) *C. sv. Primoža v Lašičah* (Laschitsch im Waldt) (f. Žuženberk) 1 bakren pozlačen kelih.

28.) *C. sv. Katarine na Plešivici* (Plischiwitz) (f. Šmihelj p. Žuženberku) 1 srebrn pozlačen kelih, 3 ogerske gld. v zlatu in 1 ren. gld. 47 kr.

29.) *C. sv. Ožbalta v Budganji Vasi* (zw Wodigonsdorff⁴) (fara Žuženberk) 1 srebrn pozlačen kelih.

30.) *C. sv. Kancijana v Stavčji Vasi* (Teutschdorff) (f. Žuženberk) 1 bakren pozlačen kelih.

31.) *C. sv. Mihaela pri Klečetu* («von Kletschet») (Farna cerkev v Šmihelju pri Žuženberku) 1 bakren pozlačen kelih in 32 kr.

32.) *Kapela sv. Urha v žuženberskem gradu* (im Gschloss zw Seusenwerg) 1 srebrn pozlačen kelih, ki se je pa pustil ondi za sv. maše.

⁴ Budigoj, staroslovensko osebno ime; conf. Ludigojna.

Pri farni cerkvi žuženberški je bila tudi bratovščina presv. R. T., ki je dala 2 ren. gld.

Skupaj: 12 srebrnih kelihov, 14 paten, 1 srebrn križ, 1 posrebrn križ, 1 posrebrno pateno, 1 srebrno verigo, 1 malo srebrno pateno, kar je tehtalo 18 mark in 13 lotov. Dalje: 14 bakrenih kelihov s srebrnimi kupami in 12 bakrenih paten, cenjenih 42 lotov. Denarja: 129 ren. gld. in 30 ogerskih gld. v zlatu (med temi so 4 dvojnati dukati in 1 ponarejen goldinar, katerega so zdrobili).

19. Selsko sodišče mehovsko (Meychaw).

Inventirali so: mehovski oskrbnik Ivan Püchler, Andrej Mardax, Engelhart Strasser in Jurij Mathoch, upravitelj šmiheljske fare in kanonik novomeški. Poslali so v Ljubljano: 3 srebrne kelihe, 7 paten, 1 srebrno monštranco, 1 srebrn križ (11 mark), 96 ren. gld. 52 kr., med temi 4 og. gld. v zlatu, 4 kelihov z bakrenimi stojali niso tehtali. — Oskrbnik Püchler se je opravičeval v dopisu Josipu pl. Lambergu dne 25. jan. 1527, da so sicer »uboge cerkve popolnoma oropali«, pa vendar niso več našli, kakor je zgoraj naštet, ker so Turki mnogo cerkvâ v tem sodišču oplenili in požgali.

(Konec pride.)

Mali zapiski.

Prazgodovinske izkopine na Dolenjskem. Dne 15. oktobra t. l. je začel g. J. Pečnik kopati novo gomilo (št. VII.) v Brezju pri Mirni Peči, ki je na spodnjo (severno) stran globoka do 10 m. Še-le v globočini 3·5 m je našel prve mrliča, in sicer moško ogrodje (z glavo proti vzhodu). Okoli vratu je imelo 2 cm debelo, votlo bronasto ovratnico, 20 cm v premeru, z masivnimi bunkami na koncu. Na notranji strani ovratnice je ležalo okoli 30 debelih, nenavadno lepih koral iz porcelanke z emajlastimi očesci. Toliko se jih ni našlo še nikoli. Pri mrliču so bile 4 fibule (2 s konjskimi glavami), 2 sekiri, 1 nož, bronast sklepanec z hrbtnico in mnogimi obročki s pripadajočimi okraski. V globočini 4 m ležala je krog 8 let stara deklica z 2 malima zapestnicama in 4 fibulami, na katerih so viseli zelo dolgi lepi obeski. Pri tretjem ženskem mrliču sta bili 2 votli zapestnici, 2 fibuli, 1 zalasnica, nekoliko koral in 1 vretence. Pri četrtem moškem mrliču je bil železen sklepanec in 1 nož, pri petem nič. — Dne 29. oktobra je izkopal tri grobe z lepimi votlimi ovratnicami, 5. zapestnicami, 6. fibulami (jedna je bila podobna onim na Ljubnem), več uhani in čisto novim okraskom v podobi treh križev z obeski. — Dne

6. novembra je našel lepo bronasto čelado, kakor novo; 2 bronasta kotla, dva lesena okraska, pri katerih se je les še popolnoma dobro ohranil. Kmalu potem je izkopal lepo ovratnico, lepe koralde, uhane, mnogo lončenih posod, zlasti lepo skledo. Proti dnu gomile pa so starine mnogo revnejše. J. Pečnik je razkopaval oktobra meseca tudi nad Malimi Brusnicami, pri 78 km vzhodno od Novega Mesta. Tam je na porastenem hrbtu kakih 25 gomil, v katerih se dobivajo črepinje ilnatih posod. Na vršičku 283 m so našli tudi črepinje pocinjenih loncev. Preiskavanje se nadaljuje.

S. Rutar.

Nove najdbe okoli koloseja v Rimu. Letos so odkopali slavnoznani amfiteater «Flavijcev» tudi na severni in vzhodni strani ter pri tem zelo razširili ulico «Via del Colosseo». Našli so v globini od 4·5 m star tlak iz travertina (lahkega vapnenca), ki je držal nekdanj okoli in okoli koloseja do 30 m na široko. Poleg tega tlaka je vodila na vzhodu kakih 10 m široka cesta, pokrita s poligonskimi kosi bazaltne lave. Tudi severno od koloseja je vodila stara cesta naravnost na Celij. Na njeni severni strani so našli celo vrsto pilastrov iz dobre opeke, ki stoje na temeljih iz travertina. Ta zidarija je popolnoma podobna oni na koloseju, in ker nam poroča Sueton, da je začel c. Tit koj po dovršitvi koloseja zidati svoje terme, zato sklepajo rimski arheologi, da spadajo novo najdeni pilastri k portiku Titovih term, a ono, kar se je do sedaj pod tem imenom navajalo, da so v resnici Trajanove terme.

S. Rutar.

Marijino znamenje na sv. Jakoba trgu v Ljubljani. — Od prvotnega spomenika, ki se je dvigal na akademiskem trgu (in foro academico) pred vhodom v šentjakobsko cerkev, je ostal do danes samo bronasti kip brez madeža spočete Device in letokaz, lepeč na južni strani podstavka: DEI MATRI VIRGINI | STATVS CARNIOLIAE | POS. | EX VOTO. Prvo znamenje so dali postaviti kranjski deželni stanovi v zahvalo, da se je bila ognila dežele dvojna šiba: kuga in Turki. Marijo, rešiteljico domovine od otomanske sile, je lepo proslavljajl napis na nekdanjem spomenikovem stebri: D. O. M. | Mariæ Deiparæ Virgini | quæ | Concepta sine macula originis | Suppedaneæ lunæ triumphatrix | Anno | M.DC.LX.IV. | Ottomanicam Lunam a finibus Patriæ | auueruncauit | Voti gratia | Prouincia Carniolia | Jurata Eiusdem puræ Conceptionis | Propugnatrix | Anno | MDC.LXXXII. | H. S. P. C. Dne 14. jan. 1664 so obljubili deželni stanovi, da bodo praznik čistega spočetja Marije Device vsekdar slovesno praznovali ter Mariji brez madeža spočeti napravili spomenik, kamor bodo zahajali s procesijo vsako soboto. Precej dolgo so odlagali deželni stanovi izpolnjenje te obljube. Kuga, ki je l. 1679. praznila Dunaj ter se naslednje leto preselila na Štajersko, jih je menda opomnila, naj izvrše to, k čemur so se bili zavezali. Dne 11. marcija leta 1680.

se je naposled delo pričelo. Jeli so pripravljati stališče spomeniku. (Inceperunt murum dejicere ante templi aream pro erigenda Statua Immaculatæ conceptionis. Jezuvitski dnevnik.) Zgodovinar Valvasor se je na vso moč trudil, da se je uresničil sklep deželnih stanov. On je kalupil stajalo in steber. Solnograški kipar Volk Weisskirchner je po njegovem naročilu naredil kalup Marijinemu kipu, katerega je zvonar Krištof Schlags pred karlovškimi vrati dne 16. dec. 1681 med 11. in 12. uro ponoči srečno vлил. Prvo kocko, podnožje znamenju, so postavili meseca oktobra 1680, prosto podnožje (pedestalum simplex) pa julija 1681. Dne 11. avgusta istega leta so pripeljali za spomenik steber, sklesan na Gorenjskem, tehtajoč 60 stotov. Vleklo ga je 10 parov volov. Zvečer ob 7. uri je došel v Ljubljano. Ljudje so ga z velikim vriščem vreli gledat. Meseca septembra so postavili steber na njegovo mesto. Kip Matere božje je dvignil nanj stavbenik Marcello Genovese na veliki petek dne 27. marcija 1682. Meseca oktobra istega leta sta se mu pridružila zdolaj kipa sv. Leopolda (Dolničar meni, da je bil to kip pomočnika kranjske dežele sv. Ahcà) in sv. Jožefa, meseca julija 1683 pa še kipa sv. Ignacija in sv. Frančiška Ksav. Meseca avgusta je dobil spomenik ograjo.

Pred Marijinim znamenjem se je vršila lepa slavnost 20. nedeljo po binkošti dne 24. oktobra istega leta. Tedaj so slavili zmago kristijanov nad Turki pred Dunajem. Dopoldne je bila v stolnici zahvalna svečanost, popoldne ob 4. pa so se prišle pobožne množice zahvaljevat pomočnici Mariji k odlično okrašenemu spomeniku pred cerkvijo sv. Jakoba. Ondukaj so ob najizvrstnejši godbi (felectifsimâ fymphoniâ) peli lavretanske litanije. Pri besedah: Pomoč krščenikov — so zagrmeli topovi.

Ko so cesarske vojske oblegale budimsko trdnjavo, so molili in se postili Ljubljancani, da bi Bog dal zmago kristijanom. Dne 18. avg. 1686 (11. nedeljo po binkošti) je šla v ta namen iz jezuvitske cerkve procesija otrok. Na migljaj o. provincijala jo je osnoval katehist o. Mejak. V sprevedu so nosili udje bratovščin, katerim je bil sedež v cerkvi sv. Jakoba, na posebnih nosilih srebrna kipa Marijinega vnebovzetja in njenega rojstva, veliko srebrno razpelo in lepo oblečenega Jezuška. Procesijo je vodil mestni župnik kanonik Wetzstain s štirimi leviti, s šestimi kleriki in z osmimi «linterati». Povrnivši se so peli litanije pred Marijinim znamenjem. Godci so stali v Mugerljevi hiši nasproti spomeniku. Padec Budima je zbudil v Ljubljani veliko radost. Mnogim izrazom hvaležnosti do Boga se je pridružil tudi spreved na malega šmarna dan. Napravile so ga bratovščine bridkega smrtnega trpljenja Kristusovega, vnebovzetja in rojstva Marije Device. Iz šentjakobske cerkve so se vzdignile s svojimi zastavami in s tremi nosili. Za procesijo so šli deželni stanovi in vsa ljubljanska plemenita gospoda. Pri Marijinem spomeniku so bile zopet pete litanije Matere božje, spremljane s trobentami in z bobni.

O prazniku čistega spočetja je prihajala k Marijinemu znamenju vsako leto, razun kadar jo je preprečilo slabo vreme (kakor na pr. takoj l. 1683.), procesija iz stolne cerkve. Poglejmo v jezuitski dnevnik, kako se je vršila l. 1724. Na predvečer (dne 7. decembra) so molili litanije ob vznožju Marijinega spomenika, ki so ga bili dostojno ozaljšali. Celebrant, jezuitski o. rektor, je vdel pred navadne molitve ono o brezmadežnem spočetju. Prisostvovali so štirje magistri «linterati». Dva izmed njih sta držala plamenici. Drugi dan (8. dec.) pred 4. uro popoldne je prišla iz stolnice procesija k spomeniku, kjer so peli litanije. Sprevodu je bil voditelj kanonik baron Pillichgraz. Spremljali so ga korarji, plemenitaši, poslanci in najobilnejša množica ljudstva. Krog kipa je gorelo 24 plamenic; vsaka je tehtala po 3 funte. Poklonila jih je dežela. Poleg njih je bilo prižganih še 6 sveč funtnic, katere je dala cerkev sv. Jakoba. Po litanijah se je sprevod povrnil v istem redu, kakor je bil dospel. Prejšnje leto je vodil procesijo stolni prošt grof Leopold Kobencelj. Poleg drugih velikašev se je je vdeležil tistikrat tudi škof Viljem grof Leslie.

Litanije so se opravljale na stopnicah pred Marijinim znamenjem (in gradibus B. M. V.) zlasti na predvečer njenih praznikov, o velikem šmarnu, pa tudi sicer še marsikdaj. Tako se je izpolnovala obljuba deželnihi stanov z l. 1664. dobrih sto let, tja do ukaza cesarja Jožefa II., zabranivšega večino procesij.

Nasledniki obljubnikov niso pozabili spomenika Matere božje pred šentjakobsko cerkvijo. Večkrat so poskrbeli za njegovo popravo, na pr. l. 1798, 1799, 1805 in 1806. Vender se je časa zob čedalje bolj zasajal vanj. Tako zelo ga je bil razdejal, da so ga morali podpirati s koli. Ker mu je pretil razpad, so ga l. 1844. podrli. Marijin kip so shranili v cerkev sv. Jakoba. Tamkaj je stal v kapeli sv. križa 26 let. Šentjakobska župnika Janez Pohlin in Frančišek Hrovat sta si jako prizadevala, da bi se obnovilo nekdanje Ljubljancanom tako priljubljeno znamenje. Nabrala sta v ta namen precejšnjo svoto. Odstopajoč je izročil župnik Hrovat svojemu nasledniku Gustavu Kōstlu 3814 gld. 88 kr. za oponovo Marijinega spomenika. Letá se je vneto poprijel dela. Sestavil je odbor za pobiranje milih darov, izdal je knjižico o namerjanem znamenju v slovenskem in v nemškem jeziku ter sklenil pogodbe z mojstri. Načrt novemu spomeniku je napravil kamenarski strokovnjak Ignacij Toman, ki pa ni ućakal, da bi se bil oživotvoril. Fr. Faleschini in A. Jeranćić sta vodila stavbo. Ograjo je izdelal Gašper Ahćin. Kipi štirih pomoćnikov ljubljanskih fará: sv. Nikolaja, sv. Petra, sv. Jakoba in sv. Janeza Krst. ter znaki evangelistov z latinskimi navedki o Mariji iz njihovih spisov so prišli iz Maierjevega zavoda v Monakovem. Spomenik je sklesan iz nabrežinskega marmorja. Vdove Tomanove kamenarna je porabila zanj blizu 2000 stotov kamenja. Vseh troškov je bilo krog 14.000 gld.,

katere so podarila Mariji vdana srca, kar oznanuje letokaz na severni strani kamenitega podstavka: VIRGINI SINE LABE CONCEPTAE DEDITA VOVERE | CORDA. Na novem stajališču, ki ga je bil ilirski gubernij že l. 1843. in 1845. ter naposled dne 23. oktobra 1846. naznačil spomeniku, so se lotili dne 19. aprila 1870 kamenarji dela. Nadzoroval jih je zemljemer H. Hausner, po njegovem odhodu na Dunaj pa Fr. Ziegler. Dne 7. junija 1870 so slovesno položili temeljni kamen novemu znamenju. Poslal ga je bil z Oljske Gore bivši šentjakobski župnik Hrovat, ki je bil l. 1868-1870 vodja avstrijskemu gostišču v Jeruzalemu. V ta kamen so deli pismo o njegovi pristnosti, koženico s kratko zgodovino spomenika in s podpisi najvišje gospode, Catalogus cleri za l. 1870, nekaj ljubljanskih časnikov, tedanje novce od zlatnika do vinarja in srebrno svetinjo s podobo ondaj v Vatikanu posvetujočega se cerkvenega zbora. Vpričo deželnega predsednika, deželnega glavarja, zapovedujočega generala in vpričo mestnega župana je blagoslovil znameniti temelj tedanji stolni dekan dr. Janez Zlatoust Pogačar. On je pel tudi na malega šmarna dan istega leta v šentjakobski cerkvi sv. mašo, po kateri se je svečano odkrilo dovršeno Marijino znamenje v navzočnosti najodličnejše ljubljanske gospode in številnega ljudstva. V predvečer tega praznika je bil spomenik in ž njim vred šentjakobski trg sijajno razsvetljen. Krog znamenja so se ves večer razlegale Marijine pesmi. — Kakor je veliki zagrebški potres l. 1880. srečno prebilo znamenje Marije Device, stoječe na vitkem slopu pred ondotno cerkvijo sv. Štefana, prav tako je brezmadežna Devica čuvala najlepše znamenje ljubljanskega mesta, dvigajoče se vstric cerkve sv. Jakoba, o njegovi letošnji burni 25 letnici, da je ostalo nepoškodovano. (Valvasor, XI, 698, med str. 688 in 689 se nahaja slika prvotnega znamenja. — J. G. à Thalberg (Dolničar), Epitome Chronologica, 82, 83. — Knjižica: Mariin spominek na šentjakopskem tergu v Ljubljani. Mala 8°, 13 strani, na koncu: letnica 1868 in pisatelj: Gustav Köstl, mestni fajmošter. V zalogi mestnofarnega predstojništva. Tisk Egerjev v Ljubljani. Pred naslovnim listom je podoba novega znamenja. — A. Dimitz, Geschichte Krains, IV., 49. — J. Vrhovec, D. W. L. Hauptstadt Laibach, 52-54. — Dr. Fr. Lampe, Jeruzalemski romar. — Zgodnja Danica, 1870, 184, 282. — Laib. Ztg. z dne 9. sept. 1870. — Rokopisi: Jan. Greg. Dolničarja, Discursus Politicus. — Istega Nucleus Selectarum Inscriptionum. — Diarium S. J.)

I. Vrhovnik.

Pozabljen ljubljanski pomočnik zoper potres. Janez Gregorij Dolničar (Thalnitscher) nam je v svoji zgodovini stolne cerkve sv. Nikolaja («Historia Cath. Eccl. Labacensis» v Laib. Diöcesanblattu 1882) ohranil ime svetnika, ki so ga nekdanj toč častili kot rešitelja «od grose tiga potrefa». To je sv. mučenik Venancij. Morda je baš on obvaroval našo stolnico o poslednjem potresu večje škode, saj je dekan Janez

Anton Dolničar dne 18. junija 1703, ko je škof Ferdinand grof Kühnburg slovesno blagoslavljal temeljni kamen desnemu zvoniku stolne cerkve, poleg nekaterih drugih relikvij shranil vanj tudi «numus s. Venantii Mart., patroni contra terræmotum». Zakaj so se naši predniki o potresih priporočali temu svetniku? Za cesarja Decija so 15letnega mladeniča Venancija mučili v Kamerinu. Trapili so ga na razne načine. Naposled je bil ob glavo dejan. Tedaj je jelo treskati in zemlja se je tako zelo stresala, da je pobegnil predsednik, ki je sodil nedolžnega Venancija. (Brev. Rom. 18. Maji: Fulgura et terræmotus eo tempore ita magni fuere, ut Præses aufugeret.)

I. Vrhovnik.

Kje je Ortaona? V listini z dne 28. aprila 1001 se prvičkrat imenuje v zgodovinskih virih Gorica. [Listino so ponatisnili med drugimi: Rubeis, Mon. eccl. Aquil. str. 489 (nepopolno). — Cappelletti, Le chiese d' Italia, VIII., str. 150. — Schumi, Reg. und Urkb., I., str. 16, št. 11. — Monumenta Germ., Dipl. II., str. 835, št. 402 (najboljši natis).] Takrat je podelil cesar Oton III. oglejski cerkvi polovico solkanskega gradu («medietatem unius castelli quod dicitur Siliganum») polovico Gorice («medietatem unius ville que Sclavorum lingua vocatur Goriza») ter polovico zemlje, ležeče «inter Ysoncium et Wipaum et Ortaona atque iuga Alpium». — Brez dvoma je «Ysoncius» Soča, «Wipaus» pa Vipava. «Juga Alpium» so Trnovska planota. Kaj pa je «Ortaona»? Je li res Devin, kakor mislijo Czoernig (Das Land Görz und Gradiška, str. 477, op.), Schumi (Urk. u. Regestenb., I, str. 16), Rutar (Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska, Zgod. opis, str. 20) in drugi?

Če pogledamo na zemljevid, vidimo, da je bila Soča zahodna meja darovanemu svetu, Vipava južna, «iuga Alpium» pa severna. Manjka nam še vzhodne meje. Devin je preveč oddaljen, da bi delal mejo. Tudi bi kraj Devin ne bil primeren mejnik darovani zemlji, pač pa kaka gora ali kaka voda. Soča je voda, Vipava tudi. Morebiti je tudi «Ortaona»?

Od Gorice proti vzhodu je več potokov, ki teko od «iuga Alpium» proti Vipavi, kakor Lijak, Vrtovinski potok, Hubelj itd. Po mojih mislih je «Ortaona» Vrtovinski potok. Najbrže je beseda Ortaona ponesrečen prevod za Vrtovin, kakoršnih je prav veliko po zgodovinskih spisih srednjega veka. Vrt se pravi latinski hortus, ali pa v slabi srednjeveški latinščini tudi ortus. Latinska končnica «ona» pri krajevnih imenih se je preobrazila v slovanskih jezikih v «in», na pr. Nona (Nin), Salona (Solín), Ancona (Jakín), Albona (Labin), Fianona (Plomin). Primerjaj tudi Roma (Rim). Ortaona (v nekterih knjigah stoji Ortona) je tedaj Vrtovin. Ne mislim pa, da bi vzhodno mejo darovane zemlje delal kraj Vrtovin, temuč potok, ki izvira izpod «iuga Alpium», teče skozi Vrtovin ter se potem izliva v Vipavo.

Pri tej priložnosti naj omenim, da tudi «Ortuwin», kateri se omenja v neki listini oglejskega patrijarha Ulrika, natisnjeni pri Rubeis-u (Mon. eccl. Aquil., str. 553) in Schumi-ju (Urk. u. Regb., I., str. 80, št. 70), ni Devin, temuč Vrtovin.

Dr. Fr. Kos.

Kratko pojasnilo. «Dom in Svet» (leto VIII., str. 630) piše: «Vsaj v Lurni ali stari Tiburniji se naznanja, da je patrijarh Janez ali Kalikst v dneh papeža Zaharije in frankovskega kralja Pipina, t. j. okoli l. 750., posvetil kapelo sv. Petra». Vzet je ta stavek iz P. Hicingerjevega spisa v Zlatem veku, str. 16.

Omenim naj, da je ta notica izmišljena ter izvira iz nepristne listine, ki je datirana z dne 21. julija 891. (gl. Izvestja IV., str. 225, št. 71), a sestavljena mnogo pozneje. Tisti, ki je listino skoval, imel je za podlago pristno listino z dne 21. julija 891. (gl. Izvestja, op. cit., str. 224, št. 70.) — Zahn (Cod. dipl. Austr.-Fris., I. str. 23, št. 25) je obe listini jedno zraven druge ponatisnil.

V osmem stoletju ni bilo v Ogleju nobenega patrijarha, kateremu bi bilo Janez ime. O patrijarhu Kalikstu pa nam ni znan nobeden vir, ki bi povedal, da je posvetil v Lurni ali Tiburniji kako kapelo.

Dr. Fr. Kos.

Bonishne Brorshne — glasi se nadpis pismu, katero hrani g. Brinšek ml. v Trnovem na Notranjskem. — Kmetje-tlačani boštanske grajščine, (Boštanj ob Savi) prosijo nekega cesarskega služabnika, gotovo domačina, da jim svetuje, kaj naj bi se ukrenilo zoper gosposko, katera jih trpinči na tlaki in jim krati stare pravice. Kdo je bil »zesarski slushabnik«, kateremu so pisali, in kje je živel, ne more se dognati, ker se je izgubil drugi list pisma, služeč v zavitek in naslov. Ne bi škodilo, da se priobči prepis; na hvalo bo došel kômu, ki bo proučaval socialno položenje in mišljenje tlačana našega v dobi Napoleonovi. V jezikovnem pogledu pa tudi ni pismo brez znamenitostij.

Bonishne Brorshne.

Jih bonishnu brosim, de sim se botstobiu k nim slovinsku bisath kir bak ne morem koga dobiti de mi bisou tok sim si bodstobiu na tu kir sim se spomniu na te besiede kir sim bervitzh per jieh biu kir so rekli de bi shiher k nim bisou bodi nimshku ali slovinsku tok na tu sim si botstobiu slovinsku bisath, tok tedej kir sim jest mojim sosôdam od nieh bovedou de so en dober gosbuth inu en suest zesarski slushabnik, tokso vsi unterthani nashe bugshtanske gosboshke, sa vupanje k nim vseli inu si jih sa ozheta sbrali de bi nam is enmi dobremi is grunta eniga braviga resnizhniga serza sa volo lubiesni boshje nam en vsiem vkub en dober both berkasath nam bomagath leta krish te raboti preloshiti inu nam en dober nuzen navuk skus letiga bota bisati kai je nam vbogim bauram storiti, kir mi koker smo kol neumni bauri tak tu

vender sa Falengo sposnamu de so lantschaft enu taku slabu lubiesen bruti timu vbogemu bauro imeli, de so sa vol tiga rainiga gosbuda otrok nuz tok delezh skerböly de su raishi vse nas bugshtanske unterthane inu jih otroke inu shene sheleli v bushtvuo berbraviti kir bomo mogli sa vol te rabuti en bou bulshi kub grunte sam dati de bi jih le kudu kubiu kir so rabothni ga nihzhi ne kubi de bi mu ga en bou shienkou tok ga ne kubi, kir nimogozhe v sedainim zaitu sa vol bomankanja tih ludi ali hlapzou raboth delati, kir mi domazhe grunth teshku obdielamo inu savol tih prevelikeh plazhil ali novizh katire mi sdei blazhuvath moremu inu kir vidimu de lantschaft od tega nizh nuza nima inu tudi zesar ne, ampak de sa prevelike Lubesni tiga rainiga gosboda otrok noz raishi nas inu nashe otroke bogobijo inu taku she vsel vezhi boshtvo berbraviti ozhejo de bomo mogli nashe grunte bustiti kir ni mogozhe ta krish brenesti inu taku premishlejozh kir she tolkai zaita dougeh lieth so bli shtantmani inu lasni gosbudi de so koj svoje grunte obdelali vender sraun tega dobru obstali inu glih leta gosbuth kok so sdei prishli, so tolku übershnih gnarjou imeli, de so tak shtant obezhali inu de so jim lantschaft leto oblast dali de nas smijo leta gosbuth na taku visho martrath inu staro glihengo brelomiti tok jih brosimu sa en dober rath ali bi kai bomagalu de bi mi vsi vkup per lantschafti broсили de bi nas shele taku dougu ber tim pervim bustili dokler mi to veliko novizo blazhovath mormo, h trugemu jih brosimu de bi nam bovedali ali se smie gosposhka nad nami fentat ali nas v sheliesje divat ali tebsti ko bi mi raunu hitru ne odli raboth delath kir bi se satu tashvali h trekemu jih brosimu de bi nam dobili katirga je Joshef zesar taisti potent od raboth vun dau, she vezh jih brosim inu mislim de to so oni mogozhni bomagati en moi berjateu jih bonishnu prosi zhil bi to blo mogozhe sa kar brosi tok on nim da sa tu kolker bogerajo de bomagajo to je zhil more biti, de bi oni to isbrashali ali bi se bustiu taisti brudh v traburgy katir je zesarski kupiti na takshnu vishu kir bi entolko kapitala bolushiu ali plazhou, de bi entolku triesa neslu kulker se sdej shtant blazhuje ali tu bodo sami vedeli bisat nasai antvert al je mogozhe ali kar, tok nih bonishnu brosimo vsi vkubnu sa antvert is tem bauram nasai ches vse tue kar tu noter brosimo.

den 7ten Februar 1808

Georg Debulak vulgo Zaintscha.

Prepisal *Ivan Yager*, tehnik.